

data do 4.18.11.198

493801

21431

16.V.83

W.D.

213
P.43.810

PROJEKT USTAWY O SĄDACH DLA NIELETNICH

UCHWALONY W III CZYTANIU PRZEZ WYDZIAŁ KARNY
KOMISJI KODYFIKACYJNEJ RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ
ZE ZMIANAMI I UZUPEŁNIENIAMI
W UKŁADZIE PODKOMISJI REDAKCYJNEJ
I Z UZASADNIENIEM

WARSZAWA 1921
NAKŁADEM KOMISJI KODYFIKACYJNEJ RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

P.43.810

153244

D-128/84

U S T A W A

z dnia ..... 1921.

o sądach dla nieletnich.

ROZDZIAŁ I.

Zasady ogólne.

Art. 1.

- § 1. Nieletni, który przed ukończeniem lat 13 spełnił czyn, zabroniony pod groźbą kary, nie ulega odpowiedzialności karnej. Sąd stosuje doń tylko środki wychowawcze (art. 9 i 10).
- § 2. To samo dotyczy nieletniego od lat 13 do 17, o ile działał bez rozeznania.

Art. 2.

Za działającego bez rozeznania uznaje się nieletniego w wieku od lat 13 do 17, który nie osiągnął rozwoju umysłowego i moralnego w takim stopniu, by rozumieć istotę i znaczenie spełnionego czynu i kierować swojemi postępkami.

Art. 3.

Nieletniego, który po ukończeniu lat 13, lecz przed ukończeniem lat 17, spełnił z rozeznaniem czyn, zabroniony pod groźbą kary, sąd skazuje na umieszczenie w zakładzie poprawczym (art. 16).

Art. 4.

- § 1. Środki wychowawcze (art. 9 i 10) sąd stosuje również względem nieletniego do lat 17, oddającego się nierządowi, żebractwu lub włóczęgostwu, o ile nie ma zastosowania art. 3.
- § 2. Na żądanie rodziców sąd mocen jest zastosować te środki względem nieletniego do lat 17, który się źle prowadzi.

2.
1946

Art. 5.

Przepisy art. 1 — 4 nie mają zastosowania, o ile nieletni przed rozstrzygnięciem sprawy w pierwszej instancji ukończył lat 21.

Art. 6.

Jeżeli skazany na umieszczenie w zakładzie poprawczym, przed rozpoczęciem wykonania wyroku ukończył lat 21, nie umieszcza się go w zakładzie poprawczym, lecz sąd, który wydał wyrok, orzeka o zamianie umieszczenia w zakładzie poprawczym na karę, przewidzianą w ustawie, z zastosowaniem przepisów o łagodzeniu kar.

Art. 7.

Jeżeli sprawę o czyn, spełniony przez nieletniego przed ukończeniem lat 17, wszczęto po ukończeniu przez niego lat 18, sąd (art. 32 § 2 lit. a) mocen jest: a) zastosować doń środki poprawcze (art. 16—21), albo b) wymierzyć mu karę, przewidzianą w ustawie, z zastosowaniem przepisów o łagodzeniu kar.

Art. 8.

W wypadku zbiegu czynów, spełnionych przez nieletniego przed ukończeniem lat 17 i po tym terminie, sąd, rozpoznający sprawę (art. 32 § 2 lit. c), mocen jest: a) zastosować środki poprawcze (art. 16—21), albo b) wymierzyć karę, przewidzianą w ustawie.

ROZDZIAŁ II.

Środki wychowawcze.

Art. 9.

W wypadkach, wskazanych w art. 1 i 4, sąd stosuje względem nieletniego następujące środki wychowawcze:

- a) upomnienie;
- b) oddanie rodzicom lub dotychczasowym opiekunom pod opiekę odpowiedzialną;
- c) powierzenie osobie godnej zaufania albo towarzystwu patronatu lub innej instytucji, o ile ta osoba lub instytucja podejmie się jego wychowania;
- d) umieszczenie w odpowiednim zakładzie państwowym, albo też w zakładzie prywatnym, który się na to zgodzi.

Art. 10.

Nieletniego nienormalnego, upośledzonego lub chorego, sąd, na wniosek lekarza, celem zastosowania właściwych zabiegów leczniczych i wychowawczych, umieszcza w szpitalu, w zakładzie leczniczym, w domu zdrowia, w sanatorium lub w przytułku.

Art. 11.

Nad wykonaniem zarządzonych środków wychowawczych sędzia dla nieletnich czuwa bądź osobiście, bądź przez delegowanych w tym celu kuratorów lub przedstawicieli patronatu.

Art. 12.

Sąd mocen jest władzę nad osobą nieletniego odjąć rodzicom lub dotychczasowym opiekunom i powierzyć wybranej osobie lub instytucji.

Art. 13.

Sąd mocen jest zawsze zastosowany środek odwołać lub zamienić na inny środek wychowawczy (art. 9 i 10).

Art. 14.

Jeżeli wychowaniec zakładu wychowawczego spełnił czyn, zabroniony pod groźbą kary, zarząd zakładu, o ile uzna ten czyn za wypadek mniejszej wagi, mocen jest załatwić sprawę w drodze dyscyplinarnej; w przeciwnym razie przekazuje sprawę na drogę sądową.

Art. 15.

Środki wychowawcze i opieka ustają z chwilą dojścia nieletniego do lat 21.

ROZDZIAŁ III.

Środki poprawcze.

Art. 16.

- § 1. Skazując nieletniego na umieszczenie w zakładzie poprawczym (art. 3), sąd oznacza w całkowitych latach i półroczach najdłuższy i najkrótszy okres przebywania w zakładzie.
- § 2. Najkrótszy okres nie może być niższy niż pół roku, a najdłuższy nie może przekraczać lat 10.

- § 3. Uwolnienie nieletniego z zakładu poprawczego po upływie oznaczonego przez sąd najkrótszego okresu, a przed upływem okresu najdłuższego, zależy od zarządu zakładu.

Art. 17.

- § 1. Na wniosek zarządu zakładu poprawczego sąd mocen jest warunkowo uwolnić wychowanka przed upływem najkrótszego okresu, oznaczonego w wyroku.
- § 2. Warunkowo uwolnionego sąd oddaje pod dozór specjalnie wyznaczonego kuratora.

Art. 18.

- § 1. Jeżeli warunkowo uwolniony źle się prowadzi, sąd mocen jest odwołać uwolnienie po zasięgnięciu opinii kuratora.
- § 2. Odwołanie warunkowego uwolnienia nastąpić może na wniosek zarządu zakładu poprawczego, kuratora, rodziców lub opiekunów nieletniego, albo z własnej inicjatywy sądu.
- § 3. W razie odwołania warunkowego uwolnienia, czasu, spędzonego poza zakładem poprawczym, nie zalicza się na poczet wykonania wyroku.
- § 4. Odwołanie warunkowego uwolnienia nie może nastąpić po upływie oznaczonego w wyroku najdłuższego okresu przebywania w zakładzie.

Art. 19.

Z chwilą ostatecznego uwolnienia wychowanka z zakładu poprawczego wyrok uważa się za niebyły.

Art. 20.

- § 1. W wypadkach mniejszej wagi, jeżeli ze względu na charakter nieletniego i okoliczności czynu sąd uznaje, iż zastosowanie środka poprawczego nie jest celowe, mocen jest odstąpić od umieszczenia w zakładzie poprawczym pomimo stwierdzenia, iż nieletni spełnił z rozeznaniem czyn, zabroniony pod groźbą kary.
- § 2. W tym wypadku sąd, jeżeli uzna za potrzebne, mocen jest zastosować środki wychowawcze (art. 9 i 10).

Art. 21.

- § 1. Nieletniemu, który spełnił z rozeznaniem czyn, zabroniony pod groźbą kary, a uprzednio nie był skazany na umieszczenie w zakładzie poprawczym, sąd mocen jest, o ile to uzna za celowe, zawiesić umieszczenie w zakładzie poprawczym na czas próby od roku do 3 lat.

- § 2. W okresie próby sąd stosuje do nieletniego środki wychowawcze (art. 9—10).
- § 3. Jeżeli w okresie próby nieletni źle się prowadzi, sąd na wniosek zarządu zakładu wychowawczego, kuratora, rodziców lub opiekunów nieletniego, albo z własnej inicjatywy, może odwołać zawieszenie i umieścić nieletniego w zakładzie poprawczym.
- § 4. Z upływem okresu próby wyrok uważa się za niebyły.
- § 5. Przepisy artykułu niniejszego nie mają zastosowania do nieletniego, który spełnił czyn, zagrożony karą śmierci lub dożywotniego pozbawienia wolności.

Art. 22.

Jeżeli wychowanec zakładu poprawczego, nie mający 17 lat, spełni czyn, zabroniony pod groźbą kary, zarząd zakładu może załatwić sprawę w drodze dyscyplinarnej, albo przekazać sprawę sądowi dla nieletnich, który mocen jest przedłużyć okresy przebywania nieletniego w zakładzie (art. 16).

Art. 23.

- § 1. Jeżeli wychowanec zakładu poprawczego spełni czyn, zabroniony pod groźbą kary, po dojściu do lat 17, zarząd zakładu mocen jest załatwić sprawę w drodze dyscyplinarnej, albo zwrócić się do sądu dla nieletnich o zwiększenie oznaczonego w wyroku najdłuższego okresu przebywania w zakładzie (art. 16), albo skierować sprawę na drogę zwykłego postępowania karnego.
- § 2. Prawo skierowania sprawy na drogę sądową służy w tych wypadkach również urzędowi prokuratorskiemu.

Art. 24.

Sąd, do którego skierowano sprawę w myśl art. 23, mocen jest przedłużyć przebywanie wychowanka w zakładzie poprawczym (art. 16), albo wymierzyć mu karę, przepisaną w ustawie karnej.

ROZDZIAŁ IV.

Odpowiedzialność rodziców i opiekunów nieletniego.

Art. 25.

- § 1. Osobie, która przez zaniedbanie lub brak dozoru dopuściła do spełnienia przez nieletniego czynu, zabronionego pod groźbą kary, lub do oddawania się nierządowi, żebractwu lub włóczęgostwu

- sąd dla nieletnich udziela upomnienia, a ponadto mocen jest skazać ją na grzywnę do 10.000 marek.
- § 2. Jeżeli takiego zaniedbania lub braku dozoru dopuściła się osoba, której sąd oddał uprzednio nieletniego pod opiekę odpowiedzialną (art. 9, 10, 12, 17 § 2), sąd dla nieletnich mocen jest skazać ją na areszt do 6-ciu miesięcy i grzywnę do 20.000 marek lub na jedną z tych kar.

ROZDZIAŁ V.

Ustrój i właściwość sądu dla nieletnich.

Art. 26.

- § 1. Do prowadzenia spraw nieletnich w zakresie niniejszej ustawy Sąd Okręgowy wyznacza na trzy lata jednego lub więcej sędziów, oraz jednego lub więcej zastępców.
- § 2. Wyznaczony sędzia nosi miano sędziego dla nieletnich.

Art. 27.

W miarę potrzeby okręg Sądu Okręgowego dzieli się na okręgi sądów dla nieletnich ze stałą siedzibą sędziego w danym okręgu.

Art. 28.

Sąd Apelacyjny wyznacza wydział specjalny do rozpoznawania spraw nieletnich.

Art. 29.

Sądy dla nieletnich obu instancyj rozpoznają sprawy jednoosobowo.

Art. 30.

Do spraw nieletnich urząd prokuratorski wyznacza na stałe jednego lub więcej podprokuratorów.

Art. 31.

- § 1. Przy każdym sądzie dla nieletnich tworzy się schronisko w celu tymczasowego umieszczania nieletnich do lat 17.
- § 2. Schronisko pod żadnym pozorem nie może się mieścić w jednym gmachu z więzieniem lub aresztem dla dorosłych.
- § 3. Schronisko pozostaje pod bezpośrednią kontrolą sędziego dla nieletnich.

Art. 32.

- § 1. Sprawy w zakresie niniejszej ustawy, dotyczące nieletnich do lat 17, należą wyłącznie do sądów dla nieletnich.
- § 2. Jednakże sąd dla nieletnich nie jest właściwy:
- a) jeżeli sprawę wszczęto po ukończeniu przez nieletniego lat 18;
  - b) jeżeli nieletni staje przed sądem łącznie z dorosłymi;
  - c) w razie zbiegu czynów, spełnionych przez nieletnich przed ukończeniem lat 17 i po tym terminie.

ROZDZIAŁ VI.

Postępowanie w sądach dla nieletnich.

Art. 33.

Postępowanie w sądach dla nieletnich odbywa się według ogólnych zasad postępowania karnego ze zmianami, wyszczególnionymi w art. 34 do 54.

I.

Art. 34.

Co do wszczęcia spraw przed sądem dla nieletnich obowiązują ogólne przepisy postępowania karnego; nadto sędzia dla nieletnich mocen jest przystąpić do sprawy z własnej inicjatywy.

Art. 35.

We wszystkich sprawach, z wyjątkiem spraw o czyny, ścigane ze skargi prywatnej, prawo oskarżania przed sądem dla nieletnich należy wyłącznie do prokuratora.

Art. 36.

Powództwo cywilne przed sądem dla nieletnich jest niedopuszczalne.

Art. 37.

- § 1. Sprawy w sądzie dla nieletnich toczą się bez śledztwa wstępnego.
- § 2. Wszelkie dochodzenia przygotowawcze oraz czynności, niezbędne dla zebrania i utrwalenia dowodów, załatwia lub zarządza sędzia dla nieletnich.

- § 3. Załatwianie poszczególnych czynności dochodzenia sędzia dla nieletnich może zlecić kuratorowi nieletnich, członkowi patronatu nad nieletnimi, policji, albo osobie prywatnej godnej zaufania.
- § 4. Do osób, wezwanych przez sędziego dla nieletnich, w razie ich niestawiennictwa, mają zastosowanie rygory, wskazane w ustawie postępowania karnego na wypadek niestawiennictwa świadków lub biegłych do sądu.

Art. 38.

Dochodzenia i czynności, wskazane w artykule poprzednim, mają na celu ustalenie:

- a) okoliczności czynu, zarzucanego nieletniemu, i
- b) charakteru i przeszłości nieletniego, warunków, w jakich żył i wychowywał się, stosunków moralnych i materialnych jego i jego rodziny oraz środków, nadających się do jego poprawy. W razie potrzeby dokonać należy oględzin lekarskich.

Art. 39.

Przy dochodzeniach i czynnościach, wskazanych w art. 37 § 2 i 3 mogą być obecni prokurator i obrońca nieletniego, jednakże sąd nie ma obowiązku zawiadamiać ich o terminie.

Art. 40.

- § 1. Wzamian środków zapobiegawczych, wskazanych w przepisach postępowania karnego, sąd dla nieletnich stosuje:
- a) oddanie nieletniego pod dozór odpowiedzialny rodziców, opiekunów lub innej osoby godnej zaufania, z dodaniem w razie potrzeby dozoru kuratora, lub bez, i
  - b) zatrzymanie w schronisku (art. 31).
- § 2. Obok środków, wskazanych w § 1 lit. a, sąd dla nieletnich mocen jest stosować poręczenie lub kaucję na ogólnych zasadach ustawy postępowania karnego.

Art. 41.

Po ukończeniu dochodzeń sędzia dla nieletnich albo wyznacza rozprawę główną, albo umarza postępowanie, jeśli nie dopatry się cech przestępstwa lub uzna brak dostatecznych poszlak przeciwko nieletniemu, albo jeśli zachodzą inne powody, wykluczające postępowanie karne.

Art. 42.

Prokuratorowi lub oskarżycielowi prywatnemu służy w ciągu tygodnia zażalenie przeciwko decyzji, umarzającej postępowanie

albo uznające nieletniego za działającego bez rozeznania, o ile zapadła niezgodnie z jego wnioskami.

Art. 43.

Przed rozpisaniem rozprawy głównej nieletniemu, nie mającemu obrońcy z wyboru, wyznacza się obrońcę z urzędu.

Art. 44.

- § 1. Sędzia dla nieletnich może na rozprawę główną nie wzywać osób, uprzednio (art. 37 § 2) przez tegoż sędziego osobiście przesłuchanych, i poprzestać na odczytaniu ich zeznań, o ile wezwania tych osób nie zażąda prokurator, oskarżyciel prywatny lub obrońca.
- § 2. Wnioski stron o wezwanie tych osób sąd rozstrzyga na ogólnych zasadach postępowania karnego.

Art. 45.

- § 1. O terminie rozprawy głównej zawiadamia się rodziców nieletniego oraz osoby, pod których opieką nieletni pozostaje, o ile doręczenie zawiadomień nie jest połączone ze szczególnymi trudnościami lub zwłoką.
- § 2. Osobom tym służy prawo dawania wyjaśnień i składania wniosków.
- § 3. Sąd mocen jest zażądać stawiennictwa tych osób pod rygorem, wskazanymi w przepisach postępowania karnego na wypadek niestawiennictwa świadków.

Art. 46.

Niestawiennictwo osób, wymienionych w art. 45, nie wstrzymuje rozpoznania sprawy, o ile sąd nie uzna ich obecności za niezbędną.

Art. 47.

- § 1. Rozprawa przed sądem dla nieletnich odbywa się przy drzwiach zamkniętych.
- § 2. Oprócz osób, których obecność na rozprawie przy drzwiach zamkniętych dopuszczają ogólne przepisy postępowania karnego, mogą być obecni przedstawiciele towarzystwa patronatu nad nieletnimi.

Art. 48.

Podczas rozprawy sąd wysłuchuje wyjaśnień nieletniego, pozatem nieletni pozostaje w sali posiedzeń o tyle tylko, o ile sąd uzna to za niezbędne.

Art. 49.

- § 1. Niezwłocznie po zamknięciu rozprawy głównej sąd sporządza na piśmie i ogłasza wyrok z uzasadnieniem.
- § 2. W sprawach zawiłych sąd może odroczyć wydanie wyroku do dnia następnego.

Art. 50.

Wydając wyrok uniewinniający z powodu braku rozeznania, sąd wydaje zarazem orzeczenie w myśl art. 56.

Art. 51.

- § 1. Prokuratorowi, oskarżycielowi prywatnemu, nieletniemu, jego rodzicom i opiekunom oraz obrońcy służy prawo apelacji do Sądu Apelacyjnego w terminie dwutygodniowym od daty ogłoszenia wyroku (art. 49).
- § 2. Apelacja obejmuje całość wyroku, o ile w niej nie zastrzeżono, iż dotyczy tylko jego części.
- § 3. Apelacja nie wstrzymuje wykonania wyroku.

Art. 52.

Przepisy art. 43—50 mają również zastosowanie w postępowaniu przed Sądem Apelacyjnym.

Art. 53.

- § 1. W razie istotnego uchybienia przepisom ustawy niniejszej, osobom, uprawnionym do założenia apelacji (art. 51 § 1), służy prawo zaskarżenia wyroku Sądu Apelacyjnego w drodze kasacji do Sądu Najwyższego.
- § 2. Do skarg kasacyjnych mają odpowiednie zastosowanie przepisy art. 51.

Art. 54.

- § 1. Z rozpraw sądu dla nieletnich sprawozdań ogłaszać nie wolno.
- § 2. Wiadomości o zapadłych wyrokach ogłaszać można, lecz bez podawania nazwisk.
- § 3. Przekroczenie zakazów ulega karze, przepisanej w ustawie.

II.

Art. 55.

Przepisy art. 34, 36, 40, 45, 48 i 54 mają odpowiednie zastosowanie w wypadkach, wskazanych w art. 1 i 4, z następującymi zmianami.

Art. 56.

Po zbadaniu okoliczności sprawy, zasięgnięciu opinii kuratora nieletniego lub przedstawiciela patronatu, wysłuchaniu wyjaśnień rodziców lub opiekunów nieletniego, o ile są obecni, i wniosku prokuratora, sąd ustala spełnienie przez nieletniego czynu, zabronionego pod groźbą kary, lub istnienie stanu, wskazanego w art. 4, i zarządza, o ile to uzna za niezbędne, jeden z środków wychowawczych, wyszczególnionych w art. 9 i 10.

Art. 57.

- § 1. Rodzice lub opiekunowie, o ile orzeczenie sądu (art. 56) usunęło nieletniego z pod ich opieki, mogą w ciągu dwóch tygodni od daty, w której się o tem orzeczeniu dowiedzieli, wnieść zażalenie do Sądu Apelacyjnego.
- § 2. Zażalenie nie wstrzymuje wykonania orzeczenia.

Art. 58.

Osoba, która wniosła zażalenie, ma prawo składać wyjaśnienia przed sądem osobiście lub przez pełnomocnika.

Art. 59.

Sąd Apelacyjny, po wysłuchaniu wniosku prokuratora i rozpoznaniu sprawy, albo zmienia lub uchyla orzeczenie sędziego dla nieletnich, albo też oddala zażalenie.

Art. 60.

Ustalenia faktyczne, zawarte w orzeczeniu, wydanem w myśl art. 56 i 59, nie wiążą sądu cywilnego.

III.

Art. 61.

Przepisy art. 35, 36, 37, 39, 41, 42, 44, 49, 51 § 1 i 2, 52, 53 i 54 mają odpowiednie zastosowanie w sprawach o przestępstwa, przewidziane w art. 25.

Art. 62.

Wszczęcie tych spraw odbywa się na zasadach następujących:
a) jeżeli poszlaki przestępstwa ujawnią się w toku sprawy nieletniego w pierwszej instancji, sędzia dla nieletnich, na wniosek stron lub z własnej inicjatywy, wszczyna w tem sa-

mem postępowaniu lub osobno sprawę przeciwko osobie poszlakowanej,

- b) w razie wykrycia takich poszlak przed innym sądem, rozpoznającym sprawę nieletniego, sąd ten, na wniosek stron, lub z własnej inicjatywy zwraca się do sędziego dla nieletnich o wszczęcie sprawy przeciwko rodzicom lub opiekunom.

Art. 63.

Apelacja wstrzymuje wykonanie wyroku względem skazanych z art. 25. Kasacja wstrzymuje wykonanie wyroku tylko co do pozbawienia wolności.

ROZDZIAŁ VII.

Postępowanie w sprawach, w których nieletni są oskarżeni łącznie z dorosłymi.

Art. 64.

W razie wszczęcia sprawy przeciwko nieletniemu od lat 13 do 17 wespół z dorosłym, postępowanie co do nieletniego należy wyłączyć i przekazać sędziemu dla nieletnich.

Art. 65.

- § 1. Jeżeli ze względu na dobro wymiaru sprawiedliwości wyłączenie sprawy nieletniego jest niepożądane, sprawę sędzi sąd zwykły według właściwości z zastosowaniem art. 40, 43, 45, 46 i 48.
- § 2. Tenże sąd orzeka ostatecznie w przedmiocie możliwości wyłączenia sprawy.

Art. 66.

Wydając wyrok uniewinniający z powodu braku rozeznania, sąd niezwłocznie po uprawomocnieniu się przesyła odpis wyroku wraz z uzasadnieniem sądowi dla nieletnich celem wydania orzeczenia w myśl art. 56.

Art. 67.

Uznawszy, że nieletni spełnił z rozeznaniem czyn, zabroniony pod groźbą kary, sąd wydaje wyrok w myśl art. 16, 20, 21 § 1.

Art. 68.

W razie skazania nieletniego, sąd niezwłocznie po uprawomocnieniu się przesyła odpis wyroku wraz z uzasadnieniem sądowi dla nieletnich, do którego należą wszelkie dalsze zarządzenia.

Art. 69.

- § 1. W ogłaszanych sprawozdaniach i wiadomościach o zapadłych wyrokach nazwisk nieletnich, sądzonych łącznie z dorosłymi, podawać nie wolno.
- § 2. Przekroczenie tego zakazu ulega karze, przewidzianej w ustawie.

ROZDZIAŁ VIII.

Patronat nad nieletnimi.

Art. 70.

W okręgu każdego sądu okręgowego powstaje jedno lub więcej towarzystw patronatu nad nieletnimi.

Art. 71.

- § 1. Towarzystwa patronatu nad nieletnimi zawiązują się na mocy przepisów o stowarzyszeniach.
- § 2. Przed rozpoczęciem działalności towarzystwo patronatu nad nieletnimi przesyła odpis swojego statutu Ministrowi Sprawiedliwości.

Art. 72.

Towarzystwa patronatu nad nieletnimi opiekują się nieletnimi w zakresie ustawy niniejszej, a w szczególności:

- zakładają i prowadzą zakłady wychowawcze i poprawcze;
- wybierają kandydatów na kuratorów nieletnich;
- wykonywają zlecenia sądu;
- troszczą się o zapewnienie nieletnim obrony w postępowaniu przed sądem;
- wynajdują pomieszczenia dla nieletnich;
- roztaczają opiekę nad byłymi wychowawcami zakładów wychowawczych i poprawczych;
- czuwają nad wykonywaniem opieki nad nieletnimi w zakresie niniejszej ustawy i składają w tej mierze sądowi dla nieletnich uwagi i wnioski.

Art. 73.

- § 1. W celu sprawowania opieki nad nieletnimi i wykonywania zleceń sądu, sędzia dla nieletnich powołuje corocznie stosowną liczbę kuratorów z pośród kandydatów, przedstawionych przez towarzystwo patronatu nad nieletnimi.
- § 2. W braku odpowiednich kandydatów z ramienia towarzystwa patro-

natu, sędzia dla nieletnich wyznacza tymczasowo kuratorów z pośród innych osób godnych zaufania.

- § 3. O ile w siedzibie sądu dla nieletnich nie działa żadne towarzystwo patronatu nad nieletnimi, sędzia mocen jest kuratorom, wyznaczonym w myśl § 2, powierzyć wykonywanie poszczególnych czynności, przewidzianych w ust. d—g art. 2.

Art. 74.

Kuratorowie mogą pobierać wynagrodzenie: przedstawieni przez towarzystwa patronatu — z funduszków tychże towarzystw, wyznaczeni zaś bezpośrednio przez sędziego dla nieletnich — ze skarbu państwa.

Art. 75.

Celem uzgodnienia działalności poszczególnych towarzystw powstaje w Warszawie Rada Główna patronatu nad nieletnimi.

Art. 76.

- § 1. W skład Rady Głównej wchodzi:
- pięciu przedstawicieli towarzystw patronatu nad nieletnimi okręgu Sądu Apelacyjnego w Warszawie, wybieranych co trzy lata przez zarządy towarzystw tego okręgu za wzajemnym porozumieniem;
  - po dwu przedstawicieli towarzystw patronatu każdego z pozostałych okręgów sądów apelacyjnych, wybieranych co trzy lata przez zarządy towarzystw danego okręgu za wzajemnym porozumieniem.
- § 2. Rada Główna może uzupełnić swój skład przez dobranie w drodze kooptacji na każde trzechlecie osób, znanych z działalności teoretycznej i praktycznej na polu opieki nad nieletnimi, nie więcej wszakże niż w liczbie sześciu.

Art. 77.

Rada Główna:

- zakłada i utrzymuje zakłady wychowawcze i poprawcze;
- dozoruje i sprawdza czynności towarzystw patronatu nad nieletnimi;
- wydaje instrukcje ogólne dla towarzystw patronatu nad nieletnimi;
- prowadzi statystykę działalności towarzystw, pozostających pod nadzorem Rady Głównej;
- zbiera fundusze na cele patronatu nad nieletnimi;
- udziela zapomóg poszczególnym towarzystwom patronatu;

- rozciąga kontrolę nad działalnością Komitetu Rady Głównej;
- wydaje opinie w sprawach opieki nad nieletnimi w zakresie niniejszej ustawy;
- zwołuje zjazdy towarzystw patronatu nad nieletnimi;
- porozumiewa się władzami państwowymi i samorządowymi w sprawach opieki nad nieletnimi w zakresie niniejszej ustawy;
- wydaje książki, pisma i inne wydawnictwa, poświęcone sprawie sądów dla nieletnich i opieki nad nieletnimi w zakresie niniejszej ustawy;
- ogłasza sprawozdania ze swej działalności.

Art. 78.

Dla powzięcia uchwał na posiedzeniu Rady Głównej niezbędna jest obecność przynajmniej siedmiu jej członków, w tej liczbie prezesa lub jego zastępcy i 2 innych członków Komitetu (art. 79).

Art. 79.

- § 1. Rada Główna wybiera z pośród członków, zamieszkałych w Warszawie, prezesa Rady, wiceprezesa, skarbnika, sekretarza i jego zastępcę.
- § 2. Rzeczone osoby stanowią Komitet Rady Głównej patronatu nad nieletnimi, jako jej organ wykonawczy.

Art. 80.

Komitet rozważa i przygotowuje sprawy na posiedzenia Rady Głównej, wykonywa jej uchwały, troszczy się o zawiązywanie towarzystw patronatu nad nieletnimi i należytą ich organizację, uzgadnia działalność różnych towarzystw w zakresie niniejszej ustawy, rozmieszcza nieletnich w razie wniosku o to właściwego towarzystwa, tudzież załatwia wszelkie sprawy, przekazane przez Radę Główną.

Art. 81.

Na mocy uchwały Rady Głównej członkowie Komitetu mogą pobierać wynagrodzenie.

Art. 82.

Towarzystwa i Rada Główna patronatu nad nieletnimi są osobami prawnymi i mogą nabywać i zbywać nieruchomości.

ROZDZIAŁ IX.

Zakłady poprawcze.

Art. 83.

Zakłady poprawcze dla nieletnich mogą tworzyć:

- a) Ministerstwo Sprawiedliwości;
- b) Rada Główna patronatu nad nieletnimi;
- c) Miejskowe towarzystwa patronatu;
- d) Inne towarzystwa lub instytucje, organy samorządu, gminy wyznaniowe lub osoby prywatne za zgodą Ministra Sprawiedliwości.

Art. 84.

Wszystkie zakłady poprawcze pozostają pod zwierzchnim nadzorem Ministerstwa Sprawiedliwości oraz pod kontrolą właściwego sądu dla nieletnich.

Art. 85.

Zakład poprawczy może być przeznaczony tylko dla nieletnich jednej płci.

Art. 86.

- § 1. Wychowanie w zakładzie poprawczym odbywa się w duchu religijnym i moralnym z wdrażaniem wychowawców do systematycznej pracy i obowiązków obywatelskich.
- § 2. Wychowawcy otrzymują wykształcenie ogólne w zakresie szkoły powszechnej oraz zawodowe, mające na celu przygotowanie ich do samodzielnej pracy zarobkowej.
- § 3. Wychowawcy szczególnie uzdolnieni mogą otrzymywać wykształcenie średnie i wyższe.

Art. 87.

- § 1. Niezależnie od możliwości warunkowego uwolnienia (art. 17), zarząd zakładu poprawczego może tytułem próby na czas określony umieścić wychowawcę poza zakładem.
- § 2. Wychowawca tak umieszczonego uważa się za pozostającego w zakładzie, który rozłącza nad nim ścisły dozór.
- § 3. Zarząd zakładu mocen jest w każdej chwili takie umieszczenie odwołać.

ROZDZIAŁ X.

Zapomogi państwowe.

Art. 88.

Fundusze na utrzymanie zakładów poprawczych (art. 83) i zakładów wychowawczych (art. 9 i 10) asygnuje Minister Sprawiedliwości.

Art. 89.

Na każdego wychowawcę, umieszczonego z mocy niniejszej ustawy w zakładzie poprawczym lub wychowawczym, utrzymywanym przez organy samorządu, instytucje, towarzystwa lub osoby prywatne, oprócz wypadków, wskazanych w art. 4 § 2, Minister Sprawiedliwości asygnuje tytułem zapomogi sumę dwa razy wyższą od przeciętnej kwoty całkowitych kosztów utrzymania więźnia w państwowych zakładach karnych, pozostających pod zarządem Ministerstwa Sprawiedliwości.

Art. 90.

- § 1. Sumy, asygnowane na utrzymanie wychowawcy zakładu poprawczego lub wychowawczego, Skarb Państwa ściąga z majątku tegoż wychowawcy, a o ile wychowawca majątku nie posiada, od osób, mających ustawowy obowiązek lożenia na jego utrzymanie.
- § 2. Koszta utrzymania wychowawcy w zakładach państwowych ściąga się w wysokości, wskazanej w art. 89.
- § 3. Powyższe należności ściąga się trybem, przepisany dla niespornych należności skarbowych.

Art. 91.

Niezależnie od sum, wskazanych w art. 89, Minister Sprawiedliwości przyznaje według swego uznania osobom i instytucjom, zakładającym lub prowadzącym zakłady poprawcze lub wychowawcze w zakresie niniejszej ustawy, zapomogi szczególne na wznoszenie lub naprawę budowli, na zakup narzędzi, książek i pomocy szkolnych, na meljoracje rolne oraz inne niezbędne wydatki.

Art. 92.

Na każdy powstający zakład wychowawczy lub poprawczy w zakresie niniejszej ustawy Skarb Państwa, na wniosek Ministra Sprawiedliwości, nadaje na ten cel odnośnej instytucji (art. 83) na czas istnienia zakładu obszar ziemi w stosownej miejscowości, odpowiadający przeznaczeniu i potrzebom zakładu.

PRZEPISY PRZECHODNIE.

Art. I.

Ustawa niniejsza wchodzi w życie z dniem . . . . .

Art. II.

- § 1. Przepisy niniejszej ustawy mają zastosowanie do spraw, wynikłych przed dniem wejścia jej w życie, o ile przed tym dniem nie zapadł wyrok pierwszej instancji.
- § 2. Art. 17—19 niniejszej ustawy mają odpowiednie zastosowanie i do nieletnich, umieszczonych w zakładach poprawczych na mocy wyroków, wydanych przed dniem wejścia jej w życie.

Art. III.

W austriackiej ustawie karnej z dnia 27 maja 1852 (L. 117 D. P. P.):

- a) wprowadza się § 26a w brzmieniu następującem:
„Nieletni do lat 21 nie ulegają pozbawieniu lub ograniczeniu praw, ani innym skutkom skazania”.
- b) w § 46 lit. a wyrazy „dwudziestu lat” zastępuje się wyrazami: „dwudziestu jeden lat”.
- c) w § 52 cz. 2 wyrazy „dwudziestu lat” zastępuje się wyrazami: „dwudziestu jeden lat”; wyrazy: „od dziesięciu do dwudziestu” wyrazami: „od roku do piętnastu”; wyraz „ciężkie” skreśla się.
- d) w § 232 wyrazy „jeszcze dwudziestu lat” zastępuje się wyrazami: „jeszcze dwudziestu jeden lat”.
- e) wprowadza się § 309a w brzmieniu następującem:
„Kto będzie ogłaszał sprawozdania sądowe niezgodnie z przepisami art. 54 i 69 ustawy z dnia . . . 1921 o sądach dla nieletnich, staje się winnym wykroczenia i ulega karze aresztu do 6 miesięcy lub grzywny do 20.000 marek”.

Art. IV.

Na obszarze b. zaboru austriackiego sądy, rozpoznające sprawy nieletnich, przesyłają właściwemu sądowi opiekuńczemu odpisy orzeczeń i wyroków, zapadłych w myśl art. 9, 10, 12, 16, 17 § 2, 21, 25.

Art. V.

W kodeksie karnym Rzeszy Niemieckiej z dnia 15 maja 1871:

- a) wprowadza się § 57a w brzmieniu następującem:

„Do nieletniego od lat 17 do 21 nie można stosować najwyższego wymiaru kary, przewidzianego w ustawie. Zamiast kary śmierci i ciężkiego więzienia stosuje się więzienie od roku do 15 lat, a zamiast kary dożywotniego osadzenia w twierdzy—osadzenie w twierdzy od roku do 15 lat”.

- b) wprowadza się § 57b w brzmieniu następującem:

„Nieletni do lat 21 nie ulegają pozbawieniu lub ograniczeniu praw, ani innym skutkom skazania”.

- c) § 361 uzupełnia się przepisem następującym:

„Przepisy pod liczbami 4 i 9 nie mają zastosowania do wypadków, przewidzianych w art. 25 ustawy z dnia . . . . . 1921 o sądach dla nieletnich”.

Art. VI.

Do niemieckiej ustawy prasowej z dnia 17 maja 1884 wprowadza się § 18a w brzmieniu następującem:

„Grzywną do 20.000 marek lub aresztem do 6-ciu miesięcy karane będzie przekroczenie art. 54 lub 69 ustawy z dnia . . . 1921 o sądach dla nieletnich”.

Art. VII.

W § 12 pruskiej ustawy z dnia 15 kwietnia 1878 o kradzieżach leśnych wyrazy „dwanaście” zastępuje się wyrazami „trzynaście” i wyraz „osiemnaście” wyrazem „siedemnaście”.

Art. VIII.

W ust. 2 § 5 pruskiej ustawy z dnia 1 kwietnia 1880 o policji polnej i leśnej wyrazy „dwanaście” zastępuje się wyrazami „trzynaście” i wyraz „osiemnaście” wyrazem „siedemnaście”.

Art. IX.

Przy zastosowaniu art. 6 i 7 ustawy niniejszej na obszarze b. zaboru pruskiego, o ile ustawa karna na wypadek okoliczności łagodzących przewiduje niższą karę, sąd stosuje tę karę, w przeciwnym razie powinien złagodzić karę według własnego uznania, a przytem może obniżyć przepisaną karę do najniższego wymiaru danego rodzaju kary albo przejść od ciężkiego więzienia do więzienia zwyczajnego, a od więzienia zwyczajnego do aresztu.

Art. X.

W kodeksie karnym rosyjskim z d. 22 marca 1903:

- a) art. 56 otrzymuje brzmienie następujące:

„Nieletni do lat 21 nie ulegają pozbawieniu lub ograniczeniu praw, ani innym skutkom skazania”.

b) wprowadza się art. 57 w brzmieniu następującem:

„Do nieletniego od lat 17 do 21 nie można stosować najwyższego wymiaru kary, przewidzianego w ustawie. Zamiast kary śmierci lub zamknięcia w ciężkim więzieniu stosuje się zamknięcie w więzieniu od roku do lat 15”.

c) w art. 423 skreśla się wyrazy:

„nieletnim lub inną”.

Art. XI.

Uchyła się:

- a) § 2 lit. d., § 237, §§ 269 — 273 austriackiej ustawy karnej z dnia 27 maja 1852;
- b) § 8 austriackiej ustawy z dnia 24 maja 1885 o dopuszczalności zatrzymania w zakładach przymusowej pracy albo poprawczych (L. 89 D. P. P.);
- c) §§ 13 i 14 austriackiej ustawy z dnia 24 maja 1885 o zakładach pracy przymusowej i poprawczej (L. 90 D. P. P.);
- d) §§ 56 i 57 kodeksu karnego Rzeszy niemieckiej z dnia 15 maja 1871;
- e) § 10 pruskiej ustawy z dnia 15 kwietnia 1878 o kradzieżach leśnych;
- f) § 4 pruskiej ustawy z d. 1 kwietnia 1880 o policji polnej i leśnej;
- g) art. 40, 41 i 55 ros. kodeksu karnego z d. 22 marca 1903;
- h) ust. 5 art. 16, art. 62¹, 70¹, 77¹, 90¹, 207¹, 356¹ — 356⁶, 416¹, 556¹, 581¹, 591¹, 643¹, 683¹, 736¹, i 749¹ ros. ustawy postępowania karnego z d. 20 listopada 1864;
- i) rosyjską ustawę z d. 19 kwietnia st. st. 1909 o zakładach wychowawczo-poprawczych dla nieletnich.
- j) dekret Naczelnika Państwa z d. 7 lutego 1919 w przedmiocie utworzenia Sądów dla nieletnich (Dz. Pr. № 14 poz. 171).

Uzasadnienie

(w opracowaniu prof. Mogilnickiego i sędziego Rymowicza).

W końcu XIX, a zwłaszcza na początku XX wieku, na całym niemal świecie rozpoczął się obszerny i głęboko sięgający ruch, skierowany ku wprowadzeniu walki z przestępczością nieletnich na zupełnie nowe, nieznanne poprzednio, tory.

We wszystkich prawie krajach, mniej lub więcej kulturalnych, ukazują się nowe ustawy lub przynajmniej projekty ustawodawcze w tej dziedzinie, a tam, gdzie machina ustawodawcza pracuje wolno, administracja państwowa wprowadza znaczne reformy w drodze rozporządzeń w granicach istniejących ustaw.

Drogi, po których kroczą różne narody, są z natury rzeczy różne, pomimo jednak pewnej rozbieżności w szczegółach, ogólne zasady są prawie wszędzie te same.

Przedewszystkiem wszędzie już zgodzono się na to, że walka z przestępczością nieletnich musi zejść z dotychczasowej drogi zwykłej, choćby złagodzonej, represji karnej, że kara jest środkiem nie tylko nie wystarczającym do zwalczania przestępstw nieletnich, ale przeciwnie — częstokroć wprost szkodliwym, że z dzieckiem, które spełniło czyn, zabroniony przez ustawę karną, nie można postępować tak, jak z dorosłym przestępcą, lecz należy je poddać innym sądom, innej swoistej procedurze i zamiast — względnie oprócz — kary, stosować doń środki wychowania i opieki.

Różnica w poglądach na te kwestje polega głównie na tem, że o ile jedni, dążący do zmiany bardziej radykalnej, chcieliby zupełnie usunąć karę jako środek walki z przestępczością nieletnich i zastąpić ją wyłącznie zastosowaniem środków wychowawczych i poprawczych, wolnych od pojęcia odwetu i kierowanych tylko celowością, inni, bardziej ostrożni, chcą zachować dla pewnej kategorii nieletnich swoistą karę o charakterze poprawczym, dostosowaną nie tylko do celów wychowania i poprawy, lecz także do klasycznego pojęcia odpłaty za winę, odmierzonej w stosunku do wielkości tej winy.

Pierwszy z tych kierunków, przyjęty głównie w Belgji, a ponadto w Anglii, Holandji, krajach Skandynawskich oraz Ameryce i Australji, odrzuca zupełnie odpowiedzialność karną nieletnich poniżej pewnej dosyć wysokiej granicy wieku (lat 15, 16, a nawet 18 i 19); drugi, sto-

sowane głównie we Francji i na Węgrzech, a ponadto w dawnej Austrii, Niemczech i Rosji, dzieli nieletnich według klasycznej teorii na działających z rozeznanem i bez rozeznania — względem pierwszych stosuje przeważnie karę w jej znaczeniu klasycznym z pewnem tylko złagodzeniem lub zamianą, względem drugich dopuszcza tylko środki wychowania i poprawy.

Dwa te kierunki znalazły odbicie w obradach zarówno Sekcji prawa karnego, jak i Wydziału Karnego Komisji Kodyfikacyjnej.

Na pierwszych posiedzeniach Sekcji prawa karnego w czerwcu 1920 zwyciężył kierunek bardziej radykalny, zbliżony do systemu belgijskiego, popierany przez głównego referenta prof. Mogilnickiego.

Uchwały Sekcji uznały zupełną nieodpowiedzialność karną nieletnich do lat 18, względem których, niezależnie od tego, czy działali z rozeznanem, nie należy stosować żadnych środków o charakterze represji karnej. Przyjęty w drodze kompromisu wbrew wnioskowi głównego referenta podział nieletnich na działających z rozeznanem i bez rozeznania miał dotyczyć tylko możliwości stosowania ostrzejszych środków poprawczych względem nieletnich od lat 14 do 18, działających z rozeznanem.

Uchwały powyższe zapadły niejednogłośnie i w listopadzie 1920 uchwalono ich reasumpcję. Przy ponownych debatach w Sekcji wziął górę drugi kierunek o typie bliższym francuskiego, a nawet dawnego klasycznego. Na tem stanowisku stanęły również uchwały Wydziału Karnego. Na zasadzie tych uchwał wypracowano trzy projekty ustawy: prof. Makarewicz, odpowiadający uchwałąm czerwcowym, prof. Krzymuskiego, odpowiadający kierunkowi francuskiemu z odchyleniem ku teorii klasycznej, wreszcie prof. Mogilnickiego, oparty na uchwałach listopadowych i dążący do pogodzenia obu sprzecznych kierunków.

W grudniu 1920 z ramienia Komisji Kodyfikacyjnej w różnych jej sprawach został wysłany do Paryża Sekretarz Wydziału Karnego prof. E. St. Rappaport, który przedstawił opracowane przez Komisję projekty specjalistom francuskim.

Grupa uczonych francuskich z prof. Garçon'em na czele przy bezpośrednim udziale prof. Rappaporta oraz takich specjalistów, jak prokurator Casabianca, adwokat Kahn i inni, opierając się na uchwałach listopadowych Wydziału oraz uwzględniając złożone jej projekty, opracowała nowy projekt o kierunku kompromisowym. Jednocześnie prof. Makarewicz z podróży do Wiednia przywiózł o uchwałach i projektach Komisji opinie prof. Stoossa (Szwajcaria) i Gleispacha (Austria), z których pierwszy wypowiedział się za uchwałami czerwcowymi, drugi raczej za listopadowymi.

Do projektu, opracowanego we Francji, zgłosili uwagi specjaliści belgijscy: dyrektor Sekcji ochrony dzieci Maus i sędzia dla nieletnich w Brukseli Wets.

Wydział Karny przyjął za podstawę swoich obrad projekt prof. Garçon'a i, po odpowiednim przeredagowaniu tego projektu oraz uzupełnieniu go wielu przepisami z projektu prof. Mogilnickiego, przyjął go w drugim czytaniu w początkach marca 1921. Ostateczne usystematyzowanie i ułożenie projektu powierzono podkomisji w składzie pp. Makowskiego, Mogilnickiego, Rappaporta i Rymowicza. Opracowany przez podkomisję projekt przyjęto z drobnymi zmianami redakcyjnymi na posiedzeniach Wydziału, zakończonych 21 marca 1921.

Na skutek uwag członków komisji, którzy nie brali udziału w opracowaniu projektu, Wydział Karny na posiedzeniach 7 i 8 kwietnia 1921 uchwalił wprowadzić jeszcze pewne drobne zmiany, poczem ostateczną redakcję powierzono tejże podkomisji.

Konieczność wprowadzenia niniejszej ustawy nie wymaga chyba bliższego uzasadnienia. Waika z przestępczością nieletnich stała się w ostatnim dwudziestolecu przed wojną jednym z najważniejszych zagadnień prawa karnego i te kraje, które ją najwcześniej podjęły, jak Australia, Stany Zjednoczone i Anglja, już osiągnęły nadzwyczajne rezultaty przez znaczne zmniejszenie przestępczości dorosłych. Polska, która przed wojną, pomimo bardzo niedogodnych warunków politycznych, wykazywała, wbrew wszystkim krajom kontynentu europejskiego, stopniowe, acz nieznaczne, zmniejszanie się przestępczości nieletnich, wykazuje w okresie wojny zastraszający wzrost liczby przestępstw, spełnionych przez nieletnich. W samej Warszawie w okresie od 1 września 1919 do 1 września 1920 przed sądem stało 2524 nieletnich do lat 17, a z nich 1727 pod zarzutem kradzieży. Niemniej przerażające są cyfry, otrzymane z innych sądów polskich.

Tylko szybkie ujęcie silną i umiejętną dłońią walki z przestępczością nieletnich powstrzyma dzieci polskie na pochyłej drodze do zbrodni, po której coraz większa ich liczba stacza się z zawrotną szybkością.

ROZDZIAŁ I.

Zasady ogólne.

Art. 1—4.

Podstawą projektu jest podział nieletnich na dwie kategorie. Pierwsza z nich, wyłączona zupełnie od odpowiedzialności karnej, obejmuje: a) nieletnich do lat 13; b) nieletnich od lat 13 do 17, działających bez rozeznania, w razie spełnienia w obu wypadkach ad *a* i *b* czynu, zabronionego pod groźbą kary; c) nieletnich do lat 17, oddających się żebraniu, włóczęgostwu lub nierządowi; d) wreszcie nieletnich do lat 17, którzy się wogóle źle prowadzą, o ile rodzice nie

mogą dać sobie rady z ich wychowaniem i zwracają się do państwa o pomoc.

Granica wieku odpowiedzialności warunkowej wywołała pewną różnicę zdań: jedni pragnęli ją podnieść do lat 14 i 18, inni znów oba te kresy uznawali za zbyt wysokie. Po wielu debatach zgodzono się jednak na wiek od 13 do 17 lat, jako odpowiadający wiekowi ukończenia szkoły powszechnej z jednej strony i możliwości wstąpienia do wojska z drugiej. Otrzymane dotychczas materiały statystyczne sądów w Polsce zdaje się potwierdzać trafność tych granic. Szczegółowe tablice zostaną ułożone następnie po nadejściu materiału z całego Państwa.

Nieletni wszystkich czterech grup tej kategorii wymagają tylko zastosowania środków wychowawczych, o żadnej represji karnej względem nich nie może być mowy; w grupach *c* i *d* dlatego, że tam wogóle może nie być czynu karalnego, w grupach *a* i *b* dlatego, że nie odpowiadają warunkom podmiotowej odpowiedzialności karnej.

Grupy *c* i *d* włączono za wzorem Belgji, lecz na wniosek autorów projektu paryskiego. W ustawodawstwie francuskim grup tych niema— Francja uważa to za lukę i dąży do jej uzupełnienia; Belgja wprowadziła u siebie te grupy i życie wskazuje, iż postąpiła słusznie. Doświadczenie obu krajów uczy, że nieletnich tej kategorii należy włączyć do ustawy. Nie spełnili oni jeszcze czynu, zabronionego pod groźbą kary, ale ich postępowanie wskazuje, iż są na drodze do takich czynów — trzeba temu zawczasu zapobiec.

W § 2 art. 4 prawo żądania zastosowania środków wychowawczych nadano tylko rodzicom, wychodząc z założenia, że opiekunowie zbyt często nadużywaliby tego prawa, chcąc zwalić opiekę na cudze barki. Sędzia może, lecz nie musi, zastosować się do życzenia rodziców, niema więc obawy nadużyć i z ich strony.

Względem nieletnich, działających z rozeznaniami, projekt uznaje odpowiedzialność karną, ale poddaje ich karze swoistej—umieszczeniu w zakładzie poprawczym na czas względnie określony z ostatecznym pozostawieniem zarządowi zakładu ustalenia terminu uwolnienia nieletniego zależnie od tego, czy już się zdążył poprawić.

Kara swoista, przyjęta przez projekt jako rezultat wyżej wzmiankowanego kompromisu, z jednej strony ma charakter kary, mniej więcej dostosowanej do wielkości winy sprawcy, z drugiej jednak strony odpowiada głównemu celowi ustawy — dążeniu do poprawienia nieletniego i zwróceniu go na drogę uczciwego życia. Temu celowi odpowiada względne określenie terminu w wyroku: sędzia ustala tylko granice, uwolnienie zależy od poprawy. Zastosowano przytem w szerokim zakresie uwolnienie warunkowe oraz zawieszenie wykonania wyroku. W wypadkach wyjątkowych, sędzia, gdy uzna to za celowe, może nawet zupełnie odstąpić od umieszczenia w zakładzie poprawczym pomimo ustalenia winy nieletniego. Będzie to zapewne stosowane rzadko,

przepis ten jednak jest bardzo potrzebny dla drobnych przewinień oraz dla tych wypadków, kiedy pomiędzy spełnieniem czynu a wydaniem wyroku upłynie dłuższy okres czasu i nie będzie wątpliwości, że umieszczenie nieletniego w zakładzie, a nawet zawieszenie wykonania byłoby bezcelowem, a często szkodliwem, obciążeniem jego losu.

Artykuł projektu o udzieleniu sędziemu dla nieletnich możliwości przedłużania najdłuższego okresu, orzeczonego w wyroku, o ile nieletni się jeszcze nie poprawił, nie uzyskał większości głosów i nie został wprowadzony do ostatecznej redakcji projektu. Według zdania mniejszości stanowił on niezbędne dopełnienie przepisów projektu z punktu widzenia dążenia do poprawy, nie uzyskał jednak aprobaty ze względu na niezgodność z pojęciem wymiaru kary, odpowiadającego wielkości winy.

Art. 5 — 8.

Swoiste środki wychowania i represji, obmyślane dla nieletnich, mogą być zastosowane wyłącznie w pewnym wieku. Gdy okres ten minie, nie można mieć nadziei, ażeby projektowane sposoby poprawy dały jakikolwiek rezultat dodatni, odpada więc główna podstawa do wyłączenia sprawy z normalnego biegu. Jeszcze ważniejsze znaczenie ma względ, że wprowadzenie do zakładów wychowawczych i poprawczych osób wieku starszego utrudniać i psuć będzie kształcenie dusz jego normalnych wychowawców. Dlatego należało określić pewien wiek, po dojściu do którego specjalne przepisy postępowania dla nieletnich nie będą stosowane do osób, odpowiadających za czyny, spełnione w wieku odpowiedzialności względnej lub bezwzględnej nieodpowiedzialności. Przyjęto za ten kres dojście do pełnoletności. Rozstrzygać ma oczywiście moment stawania przed sądem pierwszej instancji, a to dlatego, że wyrok jej będzie niezwłocznie wykonywany, pomimo założenia apelacji. Wogóle uznano, że nawet po dojściu nieletniego do lat 18, zastosowanie doń środków wychowawczych lub poprawczych za czyny, wcześniej spełnione, zależeć może tylko od uznania sądu, — o ile więc sąd uzna, że zastosowanie tych środków jest bezcelowe, może wymierzyć karę, przewidzianą w ustawie.

Przeciwko zasadzie powyższej podnoszono zarzut, że środki poprawcze stosowane będą do wychowawców odpowiednich zakładów i po dojściu ich do pełnoletności, a wychowawcze i po latach 18, — lecz przeważała opinja, że inaczej się rzecz ma, gdy wychowaniec w wieku odpowiednim wstąpił do zakładu i cały czas pozostaje pod wpływem wychowawców, a inaczej, gdy ktoś w tym wieku przychodzi z zewnątrz, bez umoralniającego wpływu zakładu.

Oprócz wypadków, gdy sprawa sądzona bywa zbyt późno, zdarzyć się może, iż wyrok zapadnie w czasie właściwym, lecz wykonanie jego będzie z tych lub innych powodów uniemożliwione przez czas dłuższy, tak,

iż minie okres, w ustawie przewidziany dla oddania do zakładu poprawczego. Okoliczność ta nie może oczywiście służyć za powód do zupełnej bezkarności, należało więc w ustawie przewidzieć możliwość zamiany środka, pierwotnie oznaczonego, za zwykły środek karny,—uznano jednak za niezbędne złągodzić w tych wypadkach surowość ustawy.

Należało również przewidzieć taki wypadek, że nieletni może odpowiadać jednocześnie za czyny, z których jeden spełnił w okresie odpowiedzialności warunkowej, drugi zaś po tym terminie. Jak określić karę łączną w tym wypadku? Uznano, iż trzeba pozostawić uznaniu sądu wybór środka poprawczego lub karnego w zależności od tego, czy można się spodziewać jeszcze dalszego wpływu zakładu poprawczego, oraz od tego, które przestępstwo jest ważniejsze. Jeżeli np. nieletni przed dojściem do lat 17 popełnił występki lub zbrodnię, a następnie drobne wykroczenie, celowiej byłoby zastosować doń za oba przestępstwa środek poprawczy. Inaczej rzecz może się przedstawiać, jeżeli czyn późniejszy świadczy o zupełnym zepsuciu sprawcy.

R O Z D Z I A Ł II.

Środki wychowawcze.

Art. 9—13.

W wielu wypadkach dla utrzymania na drodze obowiązku dziecka, a nawet młodzieńca, jeszcze nie zepsutego, wystarczy poważne upomnienie, przestroga i pouczenie. Gdy takie najłagodniejsze środki skarcenia wydadzą się niedostatecznymi, sędzia może powierzyć czuwanie nad osobą nieletniego jego rodzicom lub opiekunom, czyniąc ich odpowiedzialnymi za dalsze prowadzenie się nieletniego.

Często się jednak zdarzyć może, iż rodzice lub opiekunowie, ze względu na swoje zajęcia lub rozwój umysłowy i moralny, nie dają rękoma, że wpływ ich będzie dodatni. W tych wypadkach z pomocą przyjść musi społeczeństwo w postaci osób i instytucji, które się podejmą wychowania młodzieży zaniedbanej. Wybór pozostawić należy uznaniu sędziego, który jednak nie może mieć prawa narzucenia osobom prywatnym takiego obowiązku; dlatego oddanie nieletniego obcej pieczy nastąpić może tylko w razie zgody osoby lub instytucji, wybranej przez sędziego.

W walce z przestępczością nieletnich państwo jest przede wszystkim zainteresowane, niewątpliwie zatem powstać muszą zakłady państwowe, poświęcone wychowaniu moralnie zaniedbanej młodzieży; korzystać z tych zakładów sąd może, oczywiście, nie pytając o ich zgodę. Lecz zakłady państwowe nie wystarczą potrzebom życia, niezbędną będzie inicjatywa prywatna: powstaną zakłady prywatne, poświęcone

wychowaniu młodzieży moralnie zaniedbanej. Z nich sąd korzystać może tylko w razie ich zgody.

Doświadczenie innych krajów uczy, iż zakłady prywatne, pozbawione cech biurokracyzmu, którego w zakładach państwowych nie daje się nigdy prawie uniknąć, dają nawet lepsze wyniki od państwowych, tak iż np. we Francji daje się zauważyć dążenie do zastąpienia zakładów państwowych przez prywatne.

W wielu wypadkach sąd będzie miał do czynienia z osobnikami, upośledzonymi pod względem fizycznym, do których nie dadzą się zastosować normalne sposoby wychowania; dlatego należało w ustawie przewidzieć możliwość umieszczania takich osobników w odpowiednich zakładach leczniczych.

Projekt stoi na stanowisku, iż główna rola w umoralnieniu i uspołecznieniu zaniedbanej młodzieży przypada sędziemu. Nie może się on ograniczyć tylko do wydawania orzeczeń sądowych, lecz i następnie czuwać winien nad ich wykonaniem, aby w razie potrzeby wprowadzać niezbędne zmiany. W tej pracy sędziemu przyjść z pomocą powinny siły społeczne, w postaci towarzystw patronatu i kuratorów.

Aby zapobiedz możliwym konfliktom między osobami i zakładami, których opiece nieletniego powierzono, a jego rodzicami lub opiekunami z mocy ustawy, projekt daje sądowi prawo pozbawienia tych osób w razie potrzeby władzy nad osobą nieletniego. W stosunkach majątkowych rozstrzygać będą ogólne przepisy prawa cywilnego. Wniosek, ażeby powierzenie nieletniego obcej osobie lub instytucji ipso facto pozbawiało rodziców jego i opiekunów należnej im władzy, Wydział Karny odrzucił, uznając, że nierzadkie mogą być wypadki, gdy niemożność pozostawienia nieletniego u rodziców lub opiekunów bynajmniej nie świadczy o ich winie, tylko o ciężkich warunkach ich bytu, a w tych razach niema ani powodu obawiać się z ich strony przeszkód, ani potrzeby przez ograniczenie władzy rodzicielskiej rozluźnić węzły rodzinne i do pewnego stopnia piętnować osoby, które w niczem nie zawiniły.

Stosując do nieletniego środki wychowawcze, sąd nie określa terminu ich trwania, zależeć on będzie od postępów wychowania; w myśl ogólnych zasad nie może jednak trwać nadal po dojściu nieletniego do pełnoletności.

Art. 14.

W zakładach wychowawczych, przeznaczonych dla młodzieży, moralnie zaniedbanej, niezawodnie często zachodzić będą wypadki przewinień wychowawców, mających nieraz wszystkie cechy czynów, przewidzianych w ustawie karnej. Uznano jednak za niepożądane, aby każdy wypadek spełnienia przestępstwa podczas pobytu w zakładzie

miał pociągać wdrożenie postępowania sądowego. Przeszkadzałoby to normalnym postępowaniu wychowawczemu, podkopywałoby powagę przełożonych, a nawet mogłoby służyć za powód do spełniania przestępstw w celu wydobywania się z pod surowego rygoru zakładowego. Dlatego uchwalono przepis, że zarząd zakładu, o ile uzna, iż zachodzi wypadek mniejszej wagi, mocen jest zadowolnić się wymierzeniem kary dyscyplinarnej.

ROZDZIAŁ III.

Środki poprawcze.

Art. 16.

Jak już wyżej w części ogólnej zaznaczono, za jedyny środek karny uznano umieszczenie skazanego nieletniego w specjalnym zakładzie poprawczym. Nazwę taką uchwalono, ażeby nie nakładać na wychowawców piętna kary i nie utrudniać im przez to życia w przyszłości.

Sąd będzie oznaczał w wyroku najdłuższy i najkrótszy czas przebywania w zakładzie, pozostawiając w tych granicach nieletniego uznaniu zarządu zakładu, który kierować się będzie stopniem osiągniętej poprawy nieletniego. Jako maximum trwania tego środka wybrano lat 10, uznając, że brak poprawy w takim terminie dowodzić będzie niemożności jej osiągnięcia. Za minimum uznano $\frac{1}{2}$ roku, uważając, że w krótszym czasie zakład żadnego wpływu wyrzucić nie zdoła; poważne głosy żądały nawet, aby minimum pobytu w zakładzie stanowiło jeden rok. Ze względu na nowość wymiaru kary o terminie ściśle nieokreślonym, uznano za niezbędne ograniczyć tu dowolność sądu przepisem, że terminy najwyższy i najniższy oznaczane być mają w całkowitych latach i półroczach, aby uniknąć oznaczenia terminów zbyt blizkich, pozbawiających zakład możliwości dostatecznej indywidualizacji zastosowanego środka.

Art. 17—18.

Przy wykonaniu kary nieraz może się zdarzyć, że wstrząśnienia moralne, wywołane przez sam fakt spełnienia przestępstwa i wyrok potępiający, wrażliwość duszy młodzieńczej i umiejętność wychowawców zdołają tak wpłynąć na skazanego, iż zupełny przełom moralny nastąpi jeszcze przed upływem oznaczonego w wyroku minimum przebywania w zakładzie. W tych warunkach zatrzymywanie młodzieńca w zakładzie nie tylko byłoby bezcelowe, lecz nawet mogłoby ujemnie nań wpływać. Aby temu zapobiedz, projekt przewiduje możliwość warunkowego uwolnienia wychowawca, lecz zezwolić na to może

tylko sąd po dokładnym zbadaniu odpowiedniego wniosku zakładu poprawczego.

Uwolniony warunkowo nie powinien być puszczonej samopas, należy mu wyznaczyć kuratora, któryby nad nim czuwał i w razie potrzeby udzielał mu rady i pomocy.

Gdyby się okazało, iż zarząd zakładu pomylił się, że poprawa była tylko pozorna lub że ujemne wpływy otoczenia są zbyt silne, należy nieletniego ponownie umieścić w zakładzie poprawczym i dokończyć tam jego poprawy. Za warunek odwołania warunkowego uwolnienia z zakładu poprawczego uważać należy wogóle nie prowadzenie się uwolnionego, a więc próżniactwo, rozpustę, grę i t. p., nie zaś tylko spełnienie przestępstwa.

Jeżeli zachowanie się warunkowo uwolnionego było zadawalniające w ciągu całego czasu, który mu jeszcze pozostawał do upływu najwyższego terminu, oznaczonego w wyroku, uznać należy, iż wyrok wykonano całkowicie, poprawa nastąpiła, a więc w razie jakiegos późniejszego uchybienia poprzedni wyrok należy uważać za niebyły.

Art. 19.

Aby dopiąć istotnej poprawy nieletniego, należy usunąć wszelkie przeszkody do normalnego życia i pracy zarobkowej. Jednym z najważniejszych szkopułów w tej mierze jest ciągle przypominanie o wyroku skazującym, ujawniające się w rejestracji skazań i t. p. W celu zapobieżenia temu projekt wprowadza przepis artykułu niniejszego.

Art. 20.

Jeżeli wina nieletniego była niewielka, jeżeli była to raczej pomyłka niż wina, a przy badaniu sprawy sąd dojdzie do przekonania, iż ma do czynienia z osobnikiem nie zepsutym, dla którego samo uznanie winy już jest dostateczną karą, należy dać sędziemu możliwość odstąpienia od umieszczenia w zakładzie poprawczym. W tych warunkach oddawanie młodzieńca do zakładu poprawczego na czas dłuższy byłoby niesłuszne, — krótkotrwałe zaś pozbawienie wolności jest tylko szkodliwe.

Jednakże i w tych razach spełnienie czynu, zagrożonego karą, świadczący może o braku wychowania lub niedostateczności dozoru rodzicielskiego, projekt upoważnia więc sędziego do zastosowania, w razie potrzeby, środków wychowawczych.

Art. 21.

Przepis art. 20 miał na względzie wypadki, w których poczucie sprawiedliwości nie pozwala wyznaczyć dłuższego pozbawienia wolności, tam zaś, gdzie okoliczności przemawiają za tem, że do poprawy nie-

letniego wystarczy samo zagrożenie oddaniem do zakładu poprawczego, należy dać sądowi możliwość, tytułem próby, zawiesić wykonanie wyroku na pewien termin. Jednakże byłoby wręcz niemożliwe pozostawić nieletniego w okresie próby bez dozoru i kontroli sądu; spełniona wina świadczy, że warunki jego otoczenia i wychowania nie zapobiegają pokusom, sędzia powinien więc zastosować odpowiedni środek wychowawczy, aby nieletni pozostawał stale pod dozorem godnej zaufania osoby lub instytucji. O ile się wykaże, iż zepsucie było głębsze, aniżeli pierwotnie przypuszczano, sąd będzie miał możliwość odwołania zawieszenia wykonania wyroku.

Projekt nie uzależnia odwołania zawieszenia od żadnych formalnych powodów, pozostawiając to dyskrecjonalnej władzy sędziego. Długość okresu próby powinien ustalić sąd w wyroku, nie powinien on być zbyt krótki, gdyż nie mógłby dowodzić poprawy, — zbyt długi zaś mógłby zbyt ciężko. Wybrano tedy okres od roku do trzech lat. Z upływem okresu próby wyrok wygasa i nie tylko nie może być wykonany, ale nie powinien znaleźć się ani w rejestrach karnych, ani w żadnych innych dokumentach, dotyczących skazanego. To właśnie określają wyrazy, że wyrok uważa się za niebyły.

W Wydziale Karnym przeważała opinia, iż dobrodziejstwa art. 21 stosować nie należy w wypadkach spełnienia ciężkich zbrodni, zagrożonych karą śmierci lub dożywotniego więzienia, a to ze względu na ciężar zrażonej społeczności krzywdy. Niektórzy członkowie Wydziału byli zdania, iż ulg rzeczonych nie należy stosować i w tych razach, gdy spełniono czyn, zagrożony karą pozbawienia wolności do lat 10.

Art. 22—24.

W zakładach poprawczych, podobnie, a nawet bardziej niż w wychowawczych, będą nieuniknione ze strony wychowanców liczne przewinienia, nierzadko zawierające znamiona przestępstwa. Przekazywanie tych wszystkich wypadków sądom byłoby nader niepożądane, gdyż utrudniałoby wychowanie sprawcy, który w celach poprawy powinien stale pozostawać pod rygiem zakładu i nie usuwać się z pod wpływu wychowawców. Dla tego uznano, iż należy dać zarządowi zakładu prawo załatwienia większości przekroczeń wychowanców w drodze dyscyplinarnej, pomimo, że czyny spełnione zawierać będą cechy przestępstwa. Tylko w wypadkach poważniejszych zakład skierować będzie sprawę na drogę sądową. Władza zarządu zakładu powinna być zwłaszcza rozległa w tej mierze, gdy chodzi o wychowanców w wieku odpowiedzialności warunkowej, gdyż zarząd zakładu, najbliższej znający wychowancę, najlepiej osądzi, czy działał on z rozeznanie i jakie środki będą najbardziej celowe. Dlatego projekt, co do tych wychowanców, pozostawia zarządowi zakładu w tym przedmiocie decyzję ostateczną (art. 22).

Gdy chodzi o wychowanców starszych, zarząd zakładu decydować powinien również w pierwszym rzędzie, lecz tu skoro się ma do czynienia z ludźmi, pod względem odpowiedzialności karnej uznanymi za dorosłych, niesposób odmówić głosu urzędowi prokuratorskiemu, jako organowi specjalnie do ścigania przestępstw powołanemu.

Niezależnie od stosowania środków dyscyplinarnych, Zarząd zakładu powinien mieć prawo wystąpienia do sądu dla nieletnich z wnioskiem o przedłużenie terminu przebywania wychowancę w zakładzie, gdyż w ogromnej większości wypadków będzie to skuteczniejsze, aniżeli oddanie do zwykłego zakładu karnego.

W tych nawet wypadkach, kiedy sprawę przekazano sądowi zwykłemu, niesposób odmówić mu prawa zastosowania, zamiast kary, tego samego środka, jeżeli po zbadaniu sprawy sąd dojdzie do wniosku, iż nie znikła jeszcze nadzieja poprawy wychowancę. I tylko wówczas, kiedy się przekona, że dalsza praca nad poprawą danego osobnika będzie bezcelowa, sąd stosuje doń karę, przewidzianą w ustawie karnej.

ROZDZIAŁ IV.

Odpowiedzialność rodziców i opiekunów.

Art. 25. ²⁶

Interes społeczny wymaga, żeby osoby, obowiązane do wychowywania nieletnich, ponosiły odpowiedzialność za to, że przez brak dozoru dopuściły ich do wykroczenia przeciwko prawu lub moralności. Ocenic potrzebę zastosowania tej represji może tylko sąd, który całą sprawę nieletniego bada, — dlatego przepisy karne o odpowiedzialności rodziców i opiekunów nieletniego, wzorem większości ustaw obcych, umieszczono w ustawie niniejszej.

ROZDZIAŁ V.

Ustrój i właściwość sądu dla nieletnich.

Art. 26, 27.

Sprawy nieletnich wymagają, prócz wiadomości fachowych, wielkiego taktu, znajomości duszy ludzkiej, a w szczególności psychiki dziecięcej i młodzieńczej. Sędzią więc dla nieletnich powinien być tylko człowiek, który już przeszedł szkołę doświadczenia życiowego. Trudno tych zalet wymagać od sędziów początkujących, którzy wprawdzie posiadli już przygotowanie teoretyczne i praktyczne, lecz stoją jeszcze u progu wielkiej szkoły życia. Z tych już względów trudno

szukać kandydatów na sędziów dla nieletnich w sądach niższych. Szczególną trudnością byłoby to w warunkach naszej państwowości, gdzie, jak np. w b. zaborze rosyjskim, znaczna większość sędziów po-koju rekrutuje się z osób, mających tylko praktyczne przygotowanie. W b. zaborze austriackim stosunek jest inny, lecz sędziowie tej dziel-nicy przez czas dłuższy będą musieli obsługiwać w znacznym stopniu i b. zabór pruski, naogół więc sił wyrobionych prawniczych nigdzie nie będzie wiele i stanowiska sędziów powiatowych przez długie jeszcze lata będą w znacznej większości zajmowali ludzie młodzi, nie-wyrobieni. Ta już okoliczność utrudniłaby wybór odpowiednich sędziów dla nieletnich.

Podług projektu cała reforma odpowiedzialności nieletnich oparta jest na instytucji sędziego dla nieletnich, któremu w udziale przypada troska zarówno o wychowanie, jak i poprawę młodzieży zaniedba-nej. Przy takim postawieniu sprawy, osoba sędziego nabiera szcze-gólniejszego znaczenia i niezmiernie ważnem będzie zarówno pozy-skanie możliwie najlepszych sił, jak i najdłuższe utrzymanie ich na tych stanowiskach.

Po wielu więc debatach Wydział Karny przyszedł do przekonania, iż da się to osiągnąć tylko w ten sposób, aby idąc śladem niektórych ustawodawstw obcych, a przedewszystkiem Belgji, sprawy nieletnich przekazać sądom okręgowym, ze względu na to, że stanowiska sę-dziów okręgowych zajmują wytrawniejsze już siły, na ogół lepiej upo-sażone i przeto nie dające do najszybszego przeniesienia na inne miejsce. Cały układ niniejszej ustawy opiera się na powierzeniu spraw nieletnich sędziemu starszemu, doświadczonemu i wykwalifikowanemu, któremu też w wielu wypadkach oddano szeroką władzę dyskrejonalną.

Nie każdy jednak nawet sędzia okręgowy posiadać będzie wszystkie potrzebne zalety, a więc spraw nieletnich nie można powierzać kolejnemu sędziemu. Uznano za niezbędne wyznaczenie w tym celu sędziów spe-cjalnych. Dlatego projekt stanowi, że sąd okręgowy z pośród siebie wyznacza na trzy lata jednego lub więcej sędziów do spraw nieletnich. Termin powyższy wprowadzono, wzorem ustawy belgijskiej, dlatego, że delegacja powinna być wprawdzie stała, lecz sąd musi posiadać możność perjodycznego jej odnawiania, gdyż z jednej strony sędzia wyznaczony może uczuć zmęczenie i potrzebę zmiany specjalności, z drugiej — sąd może dojść do przekonania, że ktoś inny rzeczy te lepiej będzie załatwiał.

Tam, gdzie zajdzie potrzeba otwarcia sądu dla nieletnich poza siedzibą sądu okręgowego, wypadnie ustalić osobne okręgi sądów dla nieletnich.

Potrzeba specjalizacji spraw nieletnich rozciąga się oczywiście i na drugą instancję, dlatego przyjęto, iż sąd apelacyjny wyznacza wydział specjalny do tych spraw.

Sprawy nieletnich powinny być załatwiane bez ostentacji, sędzia powinien możliwie najbardziej zbliżyć się do oskarżonego, zbadać jego usposobienie, charakter, zyskać jego zaufanie; te rzeczy dają się osiągnąć tylko przy sądzie jednoosobowym, pozbawionym uroczystości i form konwencjonalnych. W drugiej instancji za jednoosobowem są-dzeniem spraw nieletnich przemawiają te same względy, co i w in-stancji pierwszej. ~~Poza tem, gdyby uznać, że sprawy te w drugiej in-stancji będzie rozpoznawało kolegium z trzech sędziów, to albo uło-żenie takich kompletów napotka na nieprzewyciężone trudności, zarówno co do wyboru sędziów, jak i co do nieodłącznych z tem kosztów, albo też sądzić je będą sędziowie, nie oddający się tym sprawom spe-cjalnie, nastąpi więc odwołanie się od lepszego do gorszego sędziego, niezawodnie zawsze szkodliwe. Tu również można powołać się na wzory zachodu. W Belgji np. drugą instancję dla spraw nieletnich stanowi jeden sędzia apelacyjny. Mniejszość wydziału była jednakże zdania, iż w apelacji sprawy nieletnich sędzić ma wydział specjalny w składzie 3-ch sędziów, uważając, że jednoosobowy sąd apelacyjny nie będzie posiadał dostatecznej powagi.~~

Art. 31.

Z pojęciem sądu dla nieletnich nieodłącznie związaną jest myśl o specjalnem pomieszczeniu dla nieletnich, stawianych przed sądem. Oddawanie ich do zakładów karnych jest nad wyraz szkodliwe i nie-bezpieczne, zwłaszcza jeśli się zważy, iż zatrzymani okazać się mogą niewinnymi lub działającymi bez rozeznania. Istniejący powszechnie przepis o umieszczaniu młodocianych więźniów w oddziałach osobnych, oddzielnie od dorosłych, okazał się w praktyce zupełnie iluzorycznym, w wspólnym bowiem gmachu, przeważnie przepelnionym, przy niedo-statecznie wyrobionym zespole służby i niższych funkcjonarjuszów, nie-sposób uniknąć zetknięcia się młodocianych osobników, zamkniętych w osobnych oddziałach, z gangreną moralną zwykłej ludności więzien-nej. W tym względzie zgodną jest nietylko opinja teoretyków, lecz i gło-sy wszystkich praktyków, a niezmiernie znamienne jest podkre-slenie konieczności zupełnego oddzielenia nieletnich od dorosłych przestępców we wszystkich prawie odezwach, nadesłanych do Komisji Kodyfikacyjnej przez polskie sądy dla nieletnich.

Aby uniemożliwić dalsze trwanie obecnego szkodliwego stanu rzeczy, projekt stanowi, że przy każdym sądzie dla nieletnich zakłada się specjalne schronisko dla czasowo zatrzymanych, z zastrzeżeniem, że takie schronisko pod żadnym pozorem nie może znajdować się w gmachu, w którym przebywają dorośli aresztanci.

Schronisko będzie pozostawało pod bezpośrednią kontrolą sędziego dla nieletnich, który, bacząc na życie zakładu, będzie miał przytem możność bliższego poznawania osobników, których będzie sądził.

Art. 32.

Wydział był w zasadzie zdania, iż sąd dla nieletnich sędzić powinien wszystkie sprawy o czyny, spełnione przez nieletnich w okresie bezwzględnej nieodpowiedzialności lub odpowiedzialności względnej. Jednakże przeprowadzenie tej zasady bez żadnych odstępstw okazało się niemożliwym. Przedewszystkiem sąd dla nieletnich, z uwagi na swoje wyspecjalizowanie, nie powinien się zajmować tymi, którzy już wyszli z okresu odpowiedzialności względnej, nawet gdy chodzi o czyny ich, przedtem spełnione,—stykanie się nadomiar w sędzię tych ludzi, już dorosłych w rozumieniu ustawy karnej, z nieletnimi, oskarżonymi w innych sprawach, mogłoby na tych ostatnich wywierać wpływ niekorzystny. Jednak pomiędzy spełnieniem czynu a wszczęciem postępowania sądowego zazwyczaj upływa czas pewien, niezbyt długi w warunkach normalnych. Jeżeli sądy dla nieletnich mają normalnie rozpoznawać wszystkie sprawy nieletnich o czyny, spełnione aż do dojścia przez nich do kresu odpowiedzialności względnej, t. j. do 17 lat, to wszczęcie sprawy przed sądem z konieczności może niekiedy nastąpić już po osiągnięciu przez sprawcę tego kresu,—z tych więc względów uznano, iż przed sądem dla nieletnich można wszcząć sprawę tylko wówczas, kiedy sprawca nie doszedł do lat 18; po tym terminie zwrócić się należy do sądu zwykłego podług właściwości.

Drugi wyjątek stanowią będą sprawy, w których nieletniego oskarżają łącznie z dorosłym, a sąd uzna, iż wyłączenie jego sprawy nie jest możliwe. Oczywiście, dorosłego niesposób poddać jurysdykcji sądów dla nieletnich, chociażby ze względu na rękojmię, jakie mu daje postępowanie zwykłe. W tych razach wyjątkowych interes nieletniego wypadnie poświęcić i całą sprawę przekazać sądowi zwykłemu.

R O Z D Z I A Ł VI.

Postępowanie w sądach dla nieletnich.

Art. 34.

W ręku sędziego dla nieletnich spoczywa w każdym okręgu główna troska o przymusową poprawę nieletnich, nie sposób tedy odmówić mu prawa wszczęcia sprawy z własnej inicjatywy, ilekroć dostrzeże, iż zachodzi potrzeba jego interwencji. Dotyczyć to będzie głównie wypadków zebranyiny, włóczęgostwa i t. p., lecz może zajść potrzeba skorzystania z tych uprawnień i w innych wypadkach, np., rozpoznając sprawę, sędzia może dojść do wniosku, iż tenże nieletni lub inny spełnił inny jeszcze czyn, zabroniony pod groźbą kary. Byłoby krzywdą społeczną, gdyby sędzia nie miał możności zarządzić w tych razach

odpowiedniego postępowania i musiał oczekiwać wniosków oskarżyciela.

Art. 35.

Niektóre ustawy dzielnicowe znają popieranie oskarżenia przed sądem przez pokrzywdzonych, bądź jako głównych oskarżycieli, bądź jako oskarżycieli posiłkowych, w niektórych znów wypadkach oskarżenie popierać mogą władze administracyjne; ze względu na specjalny charakter i cele sądów dla nieletnich, uznano za niepożądany udział w sprawach nieletnich innego oskarżyciela oprócz prokuratora, świadomego celów i zadań tego szczególnego postępowania. Wyjątek tu będą stanowiły tylko sprawy z oskarżenia prywatnego.

Art. 36.

Powództwo cywilne zanadto by komplikowało postępowanie przed sądem dla nieletnich, wprowadzając pierwiastek, obcy jego celom i zadaniom. Poza tem w sprawach cywilnych w imieniu nieletniego odpowiadać musi jego opieka.

Jednomyślnie tedy uchwalono niedopuszczalność w tem postępowaniu procesu adhezyjnego, który wogóle znają nie wszystkie ustawodawstwa dzielnicowe.

Art. 37 i 38.

Projekt dąży do możliwego uproszczenia postępowania przed sądem dla nieletnich i zabezpieczenia jaknajwiększej jego bezpośredniości. Z tych względów usuwa śledztwo wstępne i oddaje w ręce sędziego, który ma wyrokować, całe wstępne przygotowanie sprawy. Pomagać mu w tem powinny, prócz władz policyjnych, przedewszystkiem towarzystwa patronatu nad nieletnimi, zwłaszcza gdy chodzi o wywiady co do warunków materialnych i moralnych nieletniego i jego otoczenia, poza tem sędzia może korzystać z usług i innych osób dobrej woli. Tam jednak, gdzie chodzi o akty natury sądowej, jako to o zebranie i utrwalenie dowodów, a więc o oględziny, wizje, przesłuchanie świadków w wypadkach nagłych, dokonać ich może tylko sędzia.

Art. 39.

Prokurator i obrońca oczywiście mają prawo być obecni przy czynnościach przygotowawczych, — jednakże obowiązek zawiadamiania ich o terminie tych czynności, które nieraz wypadnie dokonać natychmiastowo, wywołać może szkodliwą zwłokę i zbytnio obciążyć sędziego, dlatego obecność ich uwarunkowano stawiennictwem bez wezwania.

Art. 40.

Zwykle środki zapobiegawcze rzadko i z trudnością dadzą się stosować względem nieletnich. O ile warunki ich domowe pozwalają, sędzia może ich pozostawić w otoczeniu zwykłym, wkładając na rodziców i opiekunów obowiązek dozoru; może też oddać nieletniego innej osobie godnej zaufania, w przeciwnym razie, musi zatrzymać nieletniego w schronisku.

Przy powierzeniu nieletniego rodzicom lub innym osobom, osoby te, jak wykazuje praktyka, nieraz lekceważą włożony na nie obowiązek, uznano tedy za pożądane w razie potrzeby dać sędziemu możliwość obostrzenia tego środka przez jednoczesne zażądanie kaucji lub poręczenia. Oczywiście, w razie niezłożenia kaucji lub poręczenia, sędzia może tylko zastosować zatrzymanie w schronisku lub powierzenie nieletniego innej osobie, dającej dostateczne rękojmie.

Art. 41 i 42.

Ze względu na ujemny wpływ na nieletniego rozprawy sądowej, uznano za właściwe dać sędziemu możliwość umorzenia postępowania, ilekroć przekona się, że sprawę wytoczono bezpodstawnie; od tej decyzji prokuratorowi musi jednak służyć odwołanie.

Art. 44.

Ponieważ postępowanie przed sądem dla nieletnich będzie szybkie i całe pozostawać będzie w ręku tego samego sędziego, uznano za możliwe celem ulgi dla osób, wzywanych do sądu, zezwolić na niewzywanie na rozprawę główną tych osób, które sędzia w toku czynności wstępnych osobiście przesłuchał, a których wezwania nie zażądają strony. Dopuszczenie wniosków stron, zdaniem Wydziału, zapobiegnie ujemnym skutkom tego nieznacznego wyłomu w zasadzie bezpośredniości wyrokowania.

Art. 45 i 46.

Udział w sprawie rodziców i opiekunów faktycznych nieletniego uznano za nader pożądany, gdyż mogą oni udzielić sądowi niezmiernie cennych wyjaśnień i wskazówek co do charakteru nieletniego i warunków jego bytu. O ile więc poważne przeszkody nie zachodzą, należy ich zawsze o terminie rozprawy głównej zawiadomić, a jeśli sąd uzna za niezbędne, to nawet zawezwać na rozprawę.

W razie, gdy osoby rzeczzone tylko zawiadomiono o terminie, niestawiennictwo ich nie powinno wstrzymywać rozpoznania sprawy.

Początkowo w Wydziale przeważała opinja, iż niestawiennictwo obrońcy również nie powinno stanowić przeszkody bezwzględnej do odbycia rozprawy, — jednakże następnie Wydział zmienił w tym wzglę-

dzie swoje zapatrywanie, uważając, że było ono niezgodne z przyjętą już zasadą obowiązkowej obrony nieletnich.

Mniejszość Wydziału jednakże pozostała przy pierwotnej opinji, uważając, że inne postawienie tej sprawy byłoby w naszych warunkach życiowo niemożliwe. W większych ośrodkach udział obrony da się zawsze zabezpieczyć, lecz w miastach powiatowych i w miasteczkach zachodzi brak obrońców wykwalifikowanych, obowiązkowy więc udział obrońcy mógłby powodować znaczną zwłokę i niezmiernie utrudniać postępowanie przed sądem.

Art. 47 i 48.

Oddawna uznano, iż jawność rozprawy źle oddziaływa na nieletnich, rozbudzając w nich próżność, chęć pozowania i nieszczerłość. Aby temu zapobiedz, uznano jednomyślnie, że rozprawy odbywać się mają przy drzwiach zamkniętych: oprócz osób, które w tych razach dopuszcza ustawa, pożądaną zawsze będzie obecność członków patronatu nad nieletnimi.

Nie tylko obecność publiczności szkodliwie oddziaływa na psychikę dziecka i młodzieńca; taki sam skutek mieć może przysłuchiwanie się przez nieletniego zeznaniom świadków, nie zawsze obiektywnym, a już szczególnie szkodliwym jest słuchanie przemówień oskarżenia i obrony. Dla tego wprowadzono przepis, ograniczający obecność nieletniego w sali rozpraw tylko do złożenia wyjaśnień sądowi. Dalsze pozostawienie go w sali zależeć powinno od uznania sądu.

Art. 49.

Wyrok z uzasadnieniem należy ogłosić niezwłocznie, jedynie w sprawach skomplikowanych można odroczyć to ogłoszenie na dobę. Przepis ten zastępuje odmienne postanowienia ustaw, obecnie w różnych dzielnicach obowiązujących, i, zdaniem Wydziału, nie obciążą sędziego.

Art. 51.

Komisja Kodyfikacyjna już przyjęła zasadę apelacji w sprawach karnych. Może ona dotyczyć zarówno ustaleń faktycznych, jak strony prawnej wyroku oraz wymiaru kary. Dla uniknięcia działania na zwłokę, rozpowszechnionego w b. zaborze rosyjskim, a podług opinji uczonej francuskiej stanowiącego plagę, niweczącą prawie dobroczynne skutki ustawy francuskiej z r. 1912, wprowadzono przepis § 3, uważając, że w tych nawet wypadkach wyjątkowych, gdy sąd apelacyjny uchylił lub zmienił wyrok skazujący, mniejszą krzywdę zrzędzi się oskarżonemu przez umieszczenie go czasowe w zakładzie poprawczym, aniżeli jej dozna zadanie poprawy nieletnich, gdy działalność sądów będzie paraliżowana przez stałe bezpodstawne odwoływanie się do instancji wyższych.

Art. 53.

Większość Wydziału uznała, że, pomimo uproszczonego postępowania i apelacji, w sądzie dla nieletnich mogą zachodzić takie obrazy prawa, które wymagać będą kontroli prawnej sądu wyższego. Przyjęto zasadę zaskarżenia kasacyjnego i, idąc śladem ustawy rosyjskiej z r. 1864, nie wyliczono dokładnie przyczyn nieważności wyroku, pozostawiając rozstrzygnięcie każdorazowemu uznaniu sądu kasacyjnego. Miano przytem na względzie, iż stowanie tej ustawy przez sądy różnych dzielnic może wywoływać rozbieżność judykatury i ze względu na potrzeby unifikacji rzeczą wprost niezbędną będzie poddać orzecznictwo wszystkich sądów dla nieletnich kontroli i nadzorowi jednego Sądu Najwyższego, jako kasacyjnego, w którym zapewne powstaną dla spraw tego rodzaju komplety mieszane, złożone z przedstawicieli wszystkich dzielnic Rzeczypospolitej.

Art. 54.

Dążąc do poprawy nieletniego, który dopuścił się czynu, zabronionego pod groźbą kary, i do usunięcia wszystkich przeszkód do powrotu jego na drogę pracy i obowiązku, projekt zabrania w sprawozdaniach z sądów dla nieletnich podawać nazwiska, aby nie pozostawiać żadnych śladów przestępstwa, mogących w przyszłości utrudnić uczciwe życie młodocianego sprawcy. Ponadto sprawozdanie sadowe, jak wskazuje doświadczenie wszystkich krajów, szkodliwie oddziałuje na psychikę młodzieży wogóle. W jednych wywołuje zbyt ostry wstyd i upokorzenie, przeświadczenie o niemożliwości życia wśród uczciwych ludzi, u innych natomiast pobudza próżność i chępliwość, niweczące wysiłki poprawy moralnej. Widząc nazwisko swoje i opis czynu na szpaltach dzienników, młodzieniec uważa się za bohatera sensacyjnego i tania ta sława nie daje mu dostrzec brzydoty spełnionego postępk. Spostrzeżono również, że czytanie sprawozdań sądowych wywołuje nawet u wielu młodzieńców chęć dorównania bohaterom tych opowieści, chęć zobaczenia i swego nazwiska, w ten sposób uwiecznionego, i popycha ich na drogę występku. Te względy podyktowały przepisy, ograniczające wolność sprawozdań z sądów dla nieletnich.

Podczas gdy kodeks karny z r. 1903, tymczasowo obowiązujący w b. zaborze rosyjskim, zawiera przepis ogólny, karzący za umieszczenie sprawozdań sądowych niezgodnie z ustawą, ustawy innych dzielnic przepisów odpowiedzialnych nie posiadają, — Wydział zaprojektował tedy w przepisach przechodnich odpowiednie uzupełnienia dla b. zaboru austriackiego i pruskiego.

Art. 55 — 60.

Rozprawa przeciwko dzieciom i nieletnim, działającym bez rozeznania, nie jest rozprawą sądową w ścisłym znaczeniu, ma ona na

celu tylko ustalenie okoliczności, które upoważniają do zarządzenia przymusowych środków wychowania. Środki te jednak mogą dotyczyć uprawnień i interesów rodziców i opiekunów nieletniego, dlatego trudno odmówić im prawa podania zażalenia na decyzję sądu, o ile odbiera im dziecko przez oddanie go obcej osobie lub instytucji. Ponieważ decyzja sędziego nie jest wyrokiem, nie może wiązać sądu cywilnego, gdy na tle tego samego czynu wyniknie sprawa cywilna.

Art. 61 — 63.

Sprawy przeciwko rodzicom i opiekunom, winnym braku dozoru nad nieletnimi, należą do właściwości sądów dla nieletnich, postępowanie w nich powinno toczyć się w zasadzie tymże trybem, co i sprawy nieletnich. Jednakże w tych wypadkach niema podstawy do tego, żeby apelacja nie powstrzymywała wykonania wyroku. Co do kasacji, to przyjęto bardzo praktyczną zasadę ustawy postępowania karnego w b. zaborze rosyjskim, pozwalającej na ściąganie grzywny, pomimo założenia kasacji. Przepis ten powstrzymuje od zakładania kasacji jawnie bezpodstawnych, istotnych zaś interesów oskarżonego nie obraża, bowiem ściągnięta grzywna zawsze może być zwrócona ze skarbu.

R O Z D Z I A Ł VII.

Postępowanie w sprawach, w których nieletni są oskarżeni łącznie z dorosłymi.

Art. 64 — 69.

Zasadą powinno sądenie nieletniego przed sąd dla nieletnich oddzielnie od dorosłych uczestników przestępstwa. W tych jednakrazach wyjątkowych, gdy role uczestników tak są splątane, że rozłączyć spraw niesposób, sąd zwykły, który całą sprawę będzie sądził, powinien względem nieletniego stosować wszystkie przepisy szczególne ustawy niniejszej, a przedewszystkiem rozstrzygnąć kwestję rozeznania. Pierwotnie Wydział sądził, że o tem zawsze powinien decydować przedewszystkiem sędzia dla nieletnich, lecz wobec licznych uwag, podkreślających zbyt skomplikowanie postępowania tym przepisem, uznano za bardziej celowe decyzję w kwestji rozeznania pozostawić temu sądowi, który rozpoznawać będzie sprawę merytorycznie.

W razie uniewinnienia z powodu braku rozeznania, środki wychowawcze względem nieletniego powinien zastosować sąd dla nieletnich, jako jedynie kompetentny w tej mierze, — sąd więc wyrokujący powinien zakomunikować mu potrzebne w tym celu dane.

Przy skazaniu sąd stosuje umieszczenie w zakładzie poprawczym podług przepisów ustawy niniejszej, lecz wszelkie dalsze zarządzenia,

jako to: wybór zakładu, warunkowe uwolnienie, skrócenie terminu pobytu w zakładzie i t. d., może wydać tylko sąd dla nieletnich, który jedynie, mając pod swoją kontrolą wszystkie zakłady poprawcze, będzie po temu posiadał odpowiednie dane. Aby sąd dla nieletnich mógł te obowiązki wykonać, sąd wyrokujący powinien go zawiadomić o zapadłym wyroku.

R O Z D Z I A Ł VIII.

Patronat nad nieletnimi.

Art. 70 — 72.

Reforma odpowiedzialności karnej nieletnich dla powodzenia swego wymaga wielkiej i stałej współpracy społeczeństwa i sądu. Sąd powinien kierować poprawą młodzieży upadłej, społeczeństwo powinno tworzyć potrzebne po temu warunki, ponosić ofiary, nie tylko materialne, lecz i moralne. Bez ludzi dobrej woli, którzy zechcą pod kontrolą sądu podjąć się czuwania nad młodzieżą, a nieraz i jej wychowania, przyjęcia jej do swego domu, projektowana reforma nie może się udać. Wysiłki więc społeczne dążyć muszą ku wynajdywaniu takich osób i zapewnieniu im warunków owocnej pracy, a w tym względzie na pierwszym planie leży stworzenie sieci towarzystw patronatu nad nieletnimi, które będą zbierały potrzebne fundusze, organizowały zakłady wychowawcze i poprawcze, troszczyły się o nie, czuwały nad wykonywaniem opieki nad nieletnimi, zapewniały im obronę w sprawach sądowych, wynajdywały odpowiednich ludzi na kuratorów nieletnich i w ogóle czynnie dopomagały sędziemu w jego trudnym i odpowiedzialnym zadaniu.

Wymagać to będzie znacznego natężenia sił społecznych, lecz bez niego projektowana reforma pozostanie martwą literą, w razie zaś jej powodzenia społeczeństwo otrzyma nagrodę sowitą, choć może nie od razu widoczną, przez zmniejszenie się liczby przestępstw, a co zatem idzie, podniesienie się moralności powszechnej, ładu publicznego i dobrobytu ludności.

Art. 73 — 74.

Osoby, bezpośrednio powołane do współpracy z sądem dla nieletnich, mają nosić miano kuratorów nieletnich. Wydział wziął pod uwagę zarzuty, przeciw tej nazwie zgłoszone, lecz lepszej dotychczas nie zaprojektowano, a podkomisja redakcyjna, wielokrotnie nad tem deliberując, również innej nie znalazła, dla tego tymczasowo zachowano ten termin, jako już przyjęty w odnośnej literaturze polskiej. W razie zaprojektowania innej nazwy, nie nastęrczającej żadnych wątpliwości, wydział chętnie ją przyjmie.

Do kuratorów należeć będzie wykonywanie zleceń sądu w dziedzinie wywiadów i innych czynności, sprawowanie nadzoru nad nieletnimi, ich pieczy powierzonymi, i składanie sądowi wniosków w razie dostrzeżenia potrzeby zmiany wydanych zarządzeń.

Kuratorami powinny być osoby dobrej moralności, cieszące się zaufaniem ogółu i interesujące się sprawą młodzieży zaniedbanej, — odpowiednich więc kandydatów najlepiej wynajdą towarzystwa patronatu, powołanie ich jednak zależeć powinno od sędziego, którego będą najbliższymi pomocnikami.

Może się jednak zdarzyć, zwłaszcza na początku, że albo w danej miejscowości nie będzie działało żadne towarzystwo patronatu, lub też wybierze zgóło nieodpowiednich kandydatów na kuratorów, — w tych wypadkach obowiązek wynalezienia odpowiednich osób spaść musi na sędziego.

Projekt nie wskazuje, kogo należy powoływać na kuratorów, uważając, że nie należy krępować tu sędziego i że najważniejszymi kwalifikacjami będą zalety moralne, zdrowy rozsądek i miłość do młodzieży.

Celem ułatwienia wyboru, wprowadzono, wzorem ustaw obcych, przepis, że praca kuratorów może być wynagradzana.

Art. 75 — 82.

Projektowana pierwotnie budowa Rady Głównej Patronatu nad nieletnimi, wzorowana na projekcie, opracowanym przy udziale uczonych francuskich, napotkała na ostrą krytykę innych członków Komisji, a nadto Ministerstwo Sprawiedliwości zaznaczyło, iż uważa ją za niezgodną z Konstytucją Państwa, już uchwaloną. Okoliczność ta pobudziła Wydział Karny do ponownego rozważenia tej sprawy, jednomyślności jednak i tym razem nie osiągnięto. Gdy część członków obstawała za możliwym utrzymaniem pierwotnej koncepcji, chociażby w postaci instytucji doradczej przy Ministrze, inni pragnęli zaznaczyć tylko w ustawie, iż towarzystwa patronatu mogą się zrzęczyć i wybrać Radę Główną, jako swój stały organ centralny, uważając, że z jednej strony nie należy Ministrowi narzucać doradców, a z drugiej, że nie jest to rola właściwa dla przedstawicieli instytucyj społecznych. Ostatecznie polecono opracowanie nowego projektu podkomisji redakcyjnej, mającej w swem łonie przedstawicieli obu poglądów.

Przy redagowaniu podkomisja jednogłośnie przyszła do przekonania, iż pierwotna koncepcja Rady Głównej, nawet z proponowanymi modyfikacjami, nie da się praktycznie urzeczywistnić i na podstawie kompromisowej opracowano projekt obecnej redakcji odnośnych przepisów. Za punkt wyjścia przyjęto, że Rada Główna będzie tylko emanacją poszczególnych towarzystw patronatu nad nieletnimi, lecz że powstanie jej jest obowiązkowe.

Zadaniem Rady Głównej będzie uzgadnianie działalności poszczególnych towarzystw patronatu, przedstawicielstwo ich wobec Rządu, zbieranie funduszków i podział ich między poszczególne towarzystwa, układanie instrukcyj dla działalności towarzystw, prace statystyczne z dziedziny poprawy nieletnich, popularyzacja idei patronatu nad nieletnimi i t. p. prace, przekraczające możność pojedynczych towarzystw.

Istnienie takiej centralnej instytucji może mieć doniosłe znaczenie praktyczne, zwłaszcza w państwie, gdzie siły społeczne są stosunkowo słabe i gdzie trzeba je będzie pobudzać do działania. Rada Główna nie będzie jednak ani żadną władzą, ani instytucją doradczą przy Ministrze, tylko reprezentacją wszystkich czynnych towarzystw patronatu, znaczenie jej więc i autorytet od niej samej zależeć będzie.

Przy układaniu składu Rady miano na uwadze przede wszystkim ułatwienie jej działalności. W skład Rady wejść ma po dwu przedstawicieli towarzystw patronatu z każdego okręgu sądu apelacyjnego, których wybiorą zarządy tych towarzystw za wzajemnym porozumieniem. Formy takiego porozumienia się projekt nie ustanawia, pozostawiając to praktyce. Okręg apelacyjny stolicy państwa otrzyma pięciu przedstawicieli; przewaga tłumaczy się zarówno tem, że tu będzie największe pole do pracy towarzystw patronatu, najliczniejsze zapewne towarzystwa, jak i tem, że w ten sposób zapewni się już Radzie na miejscu znacznie większą liczbę członków. Ostatni wzgląd spowodował również taką stylizację przepisów, która daje możność i innym okręgom wybierać swoich przedstawicieli z pośród osób, stale lub często bywających w stolicy. Celem przysporzenia Radzie sił wybitnych zarówno z pośród teoretyków, jak praktyków, nadano jej prawo kooptacji osób, znanych z pracy na polu opieki nad młodzieżą zaniedbaną,—aby jednak zachować przewagę reprezentantów towarzystw patronatu, ograniczono liczbę kooptowanych członków do sześciu. Żeby zabezpieczyć dopływ świeżych sił do Rady Głównej, przy jednoczesnym zapewnieniu możności wykonania zamierzeń, ograniczono czas trwania kadencji jej członków do trzech lat.

W ten sposób zbudowana Rada Główna, będąc w siedzibie Rządu reprezentacją wszystkich towarzystw patronatu nad nieletnimi i posiadając w swem łonie wybitnych znawców sprawy opieki nad nieletnimi, uzyska niezawodnie głos poważny w Ministerstwach zainteresowanych i potrafi oddziaływać dodatnio na towarzystwa miejscowe, powołując je nawet do życia tam, gdzie siły miejscowe ich nie stworzą samorzutnie.

Aby ułatwić Radzie Głównej stałe funkcjonowanie, przewidziano obowiązek stworzenia organu wykonawczego w postaci Komitetu Rady Głównej.

Nareszcie projekt zastrzega, że towarzystwa patronatu i Rada Główna są osobami prawnymi, gdyż, zbierając fundusze, a może i otrzymując zapisy, powinny mieć odpowiednią zdolność prawną.

ROZDZIAŁ VIII.

Zakłady poprawcze.

Art. 83 — 86.

Projekt zajmuje się tylko zakładami poprawczymi. Co do zakładów wychowawczych uważa, iż mogą one być nader rozmaitych typów i że przedewszystkiem sądy korzystać muszą z zakładów, już istniejących, wcale bowiem nie jest niezbędne, aby miały to być zakłady, przeznaczone tylko dla wychowalców z mocy orzeczeń sądowych. W tym względzie projekt idzie śladem Zachodu, zwłaszcza zaś Belgji.

Inaczej rzecz się ma z zakładami poprawczymi, są one bowiem miejscami odbywania, aczkolwiek swoistej, lecz w każdym razie kary. Praktyka innych krajów wykazuje jednak, że i w tej mierze nie należy ograniczać się wyłącznie do zakładów państwowych, że, przeciwnie, nader pożądane są zakłady prywatne, zapewniające w dziale poprawy dzieci i młodzieży więcej inicjatywy indywidualnej, więcej nieraz pomysłowości. Zakłady państwowe, z konieczności kierowane przez urzędników, często chorują na biurokratyzm i rutynę, zabójcze dla poprawy duszy młodej.

Dla tego projekt przewiduje możność zakładania takich zakładów nie tylko przez państwo, lecz i przez towarzystwa patronatu nad nieletnimi, a nadto przez osoby lub instytucje prywatne oraz przez ciała samorządowe, uzależniając w tym ostatnim wypadku możność otwarcia zakładu od zgody Ministerstwa Sprawiedliwości, które oczywiście musi mieć kontrolę nad tem, czy osoba lub instytucja, chcąc otworzyć zakład poprawczy, ma potrzebne kwalifikacje i daje rękojmię należytego prowadzenia.

Co do organizacji i działalności zakładów poprawczych projekt przewiduje przepisy, ogólnie uznane. Pewną inowacją jest przewidywanie możności dalszego kształcenia wychowalców, szczególnie uzdolnionych. Część Wydziału uważała, że taki przepis nie powinien znajdować się w ustawie, jako dotyczący wypadków wyjątkowych, co do których trzeba pozostawić swobodę prywatnej inicjatywy.

Przewidziano również stosowanie t. zw. systemu progresywnego, który wszędzie dawał wyniki dodatnie.

ROZDZIAŁ IX.

Zapomogi państwowe.

Art. 88 — 92.

Potrzebę obmyślenia środków finansowych, ułatwiających powstanie i prowadzenie zakładów poprawczych i wychowawczych pod-

kreślają wszyscy znawcy przedmiotu zarówno w kraju, jak i zagranicą. Wydatki, łożone na ten cel, zwracają się skarbowi państwa stokrotnie przez zmniejszenie się ilości przestępców i więźni. Oczywiście, o ile wychowanec posiada majątek własny, słusznem jest, ażeby wydatki te ściągano z jego majątku. Niema również zasady, aby przez umieszczenie nieletniego w zakładzie wychowawczym lub poprawczym, od łożenia na jego wychowanie zwolnione były osoby, na których ciąży ten obowiązek z mocy ustawy.

Rozmiar podstawowej zapomogi państwowej obliczono na zasadach, zbliżonych do ustawodawstwa rosyjskiego. Wyższe stawki utrzymania w porównaniu z zakładami karnemi tłumaczy się potrzebą nauczania szkolnego i zawodowego.

Wobec tego personel zakładu poprawczego i wychowawczego powinien być stosunkowo znacznie liczniejszy i lepiej płatny, niż w zakładach więziennych, koszta więc, ponoszone przez państwo na utrzymanie więźniów i administrację więzienną, są conajmniej dwa razy niższe, aniżeli w zakładach poprawczych.

Zakłady poprawcze i wychowawcze powinny powstawać przede wszystkim na wsi, zdala od wpływów i pokus większych ośrodków ludzkich. Należy w nich przygotowywać wychowañców do pracy na roli, w ogrodzie, do rzemiosł prostszych,—wymaga to dość znacznych obszarów gruntu. Obowiązkiem państwa jest zaopatrywać zakłady w odpowiednie dotacje, obowiązek ten, zdaniem Wydziału, nie obciąża zbyt Skarbu Państwa, który na czas dłuższy jeszcze dostatecznie zaopatrzony będzie w obszary wolnego gruntu. Dotacje pozostawać będą własnością państwa, zakłady zaś, prowadząc na nich wzorową uprawę roli i ogrodnictwo, podniosą raczej ich wartość, tak iż po ukończeniu użytkowania, skarb otrzyma nawet tenutę za czas ubiegły w postaci podniesionej wartości ziemi.

153244